

HUSHEGYI GÁBOR

A Prágai Magyar Hírlap képzőművészeti tartalma (1922–1938) – 1. rész*

GÁBOR HUSHEGYI

The Fine Arts Content of the Prágai Magyar Hírlap (1922–1938)

Keywords: press history; political daily; cultural and arts columns; art criticism

---

DOI: <https://doi.org/10.61795/fssr.v28y2026i2.01>

A két világháború közötti korszak magyar nyelvű sajtójának története az első Csehszlovák Köztársaságban kiemelkedő teljesítményeket jegyez, elemzésük és ismeretük nélkülözhetetlen e korszak politika-, kultúr-, művészettörténeti értékeléséhez. Az elemző értékelések több kategóriába sorolják az 1919 és 1938 között megjelent magyar nyelvű napilapokat: 1. jobboldali, nemzeti-konzervatív, tehát ellenzéki,¹ 2. az új közhatalommal együttműködő, állami szubvencióban is részesülő, azaz kormánypárti,² 3. kommunista és szociáldemokrata, végül egyes szerzőknél negyedikként a független sajtószervek. A tárgyalt korszakban több mint 20 magyar nyelvű napilap jelent meg a cseh és szlovák országrészben, valamint Kárpátalján. Tehát különböző politikai és regionális elkötelezettségű sajtótermékek formálták a közgondolkodást, és ezek közül volt az egyik leg-

---

* A tanulmány a Kisebbségi Kulturális Alap támogatásával (21-170-00456) jött létre. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

- 1 A művelődés- és sajtótörténeti tanulmányok használják a negativisták jelzőt az ellenzéki sajtószervek jellemzésekor. Ennek eredete a két világháború közötti korszak szerkesztőségek közötti küzdelmekben kereshető. E tanulmány az ellenzéki fogalmat részesíti előnyben.
- 2 A negativisták mellett mellőzöm az aktivisták meghatározást is, annak sajátos szlovákiai jelentését, amely a csehszlovák kormány támogatását élvező sajtótermékek és a csehszlovák hatalommal együttműködő kisebbségi politikai pártok jelzője volt. Helyette a kormánypárti megjelölést preferálom, mivel az aktivizmus és aktivista fogalmaknak más jelentése ismert a képzőművészetben. A két világháború közötti csehszlovákiai politikai aktivizmus témájának kitérnő magyarázatát lásd: Simon 2013, 9–12., 125–136., 180–187. p.

színvonalasabb és legolvasottabb a *Prágai Magyar Hírlap* (a továbbiakban *PMH*) is, a csehszlovákiai magyar ellenzéki politikai pártok sajtóorgánuma. Tizenhét évfolyamot élt, 1922. június 1-től 1938. november 5-ig jelent meg Prágában, jelentős magyarországi kormányzati támogatással. Következésképpen bírálta a csehszlovák kormány kisebbségpolitikáját, a polgári-konzervatív értékrendet követte, élesen ostromozta a kommunista eszméket, a szovjet diktatúrát. Számtalanszor cenzúrázták, kobozták el lapszámait, ugyanúgy, mint a Csehszlovákiában megjelenő ellenzéki német nyelvű, cseh és szlovák lapok többségét. Létezése során háromszor szünetelt hosszabb-rövidebb ideig: 1922. október 22-től november 17-ig szedősztrájk miatt, 1933. szeptember 17-től 1933. december 16-ig és 1934. szeptember 22-től 1934. december 21-ig bírósági úton elrendelt betiltás miatt. A második világháború kitörésének előestéjén, 1938. szeptember 21-én bevezetett előzetes cenzúrával végleg megszűnt a sajtószabadság Csehszlovákiában. Megközelítőleg 55 ezer oldalon összesen 4695 *PMH*-szám jelent meg 16,5 év alatt. A bécsi döntés után *Felvidéki Magyar Hírlap* néven jelent meg 1938 novemberétől 1939 júliusáig Budapesten.

Az áttekintő kultur- és irodalomtörténetek (Turczel 1967, Fónod 1993) általános értékeléssel szolgálnak, Filep Tamás Gusztáv sajtótörténeti tanulmánya révén eszmétörténeti háttérrel, politikai-jogi keretekkel bővültek ismereteink (Filep 1998). Már több mint egy évszázada jelent meg e napilap első száma, ám mélyreható monografikus elemzése mind a napig várat magára, ahogy a sajtótörténeti, történelmi kutatások szempontjából nélkülözhetetlen repertórium is. Bár töredékes feldolgozottsággal állunk szemben, mégis léteznek támpontok, amelyek segítenek a tájékozódásban. Legteljesebb áttekintéssel a *Prágai Magyar Hírlap* és a politikai pártok viszonyáról, a napilap megalapításáról, annak finanszírozásáról, pártpolitikai háttéréről és magyarországi összefüggéseiről rendelkezünk (Angyal 2002, Simon 2013, Pejša 2017). További értékes ismeretekkel szolgálnak a korszak jelentős személyiségeit és tevékenységüket elemző dolgozatok, monográfiák: Szent-Ivány József (Simon-Tóth 2016), Szvatkó Pál (Filep-G. Kovács 1994, Ahn 2009, Sturm 2012) vagy Márai Sándor (Mészáros 2016). Értékes új információk, szempontok gazdagítják mozaikszerű képünket a ciklikusan jelentkező évfordulós *PMH*-méltatások (Kocur 2002a, 2002b; Lakatos 2022) és a csehszlovákiai magyar sajtótörténeti összefoglalók (Csanda 2020). Az eddigi értékelések közös nevezője Szvatkó Pál tanulmánya a csehszlovákiai magyar sajtó két évtizedéről (Szvatkó 1938a/2002, 1938b) és paradox módon az utódállam belügyi szerveinek elismerő értékelése a napilap minőségéről és nemzetközi széttekintéssel rendelkező szerkesztői és szerzői gárdájáról (Pejša 2017, 146. p.).

A kultúra területén eddig főképp az irodalom került fókuszba, ám továbbra is hiányzik egy átfogó értékelés a *PMH*-ról és szépirodalmi tartalmáról. A művészetek és megjelenésük e napilapban ugyanakkor tovább árnyalhatják az értékeléseket, mert a pártpolitikán túl a kulturális és társadalmi problémák tárgyalása rávilágíthat arra a tényre, hogy a hírlapot nem lehet merev ideológiai sablonokba kényszeríteni, nem lehet

egy-két jelzővel jellemezni, a 17 éves történetében jelentős változások mutathatóak ki. Ezzel együtt ki kell mondani, hogy napilapunk értékelését nem elég önmagába zárva elvégezni, elengedhetetlen annak korabeli csehszlovákiai magyar sajtókerete, valamint viszonya a cseh és szlovák kulturális és művészeti térhez. Robert Pejša rámutatott a cseh és szlovák társadalom magyarokkal szembeni politikai és történelmi gyökerekre visszavezethető elfogultságára, ami ellehetetlenítette a kulturális téren kínálkozó (cseh)szlovák–csehszlovákiai magyar együttműködést. (Pejša 2017, 156–157. p.) Ezzel párhuzamosan megvizsgálendő, hogy a *PMH* miként viszonyult a korabeli cseh és szlovák, ill. a prágai művészeti és kulturális élethez.

A tudományos reflexió egyik pillére a precíz sajtótörténeti bibliográfia megléte, e téren meglepő felismerés, hogy a közel hat évtizede megjelent szlovákiai időszaki sajtó bibliográfiája (Kipsová–Jakešová a kol. 1968) pontatlan, téves, nem teljes feldolgozottságon alapuló adatokat tartalmaz, amelyek mind a mai napig kiadványról kiadványra öröklődnek.³

Tanulmányunk célja bemutatni a napilap kulturális és művészeti rovatainak képzőművészeti tartalmát, az ott publikált cikkek, kritikák, beszélgetések, hírek és ismertetések szemléletét. Mindezt végigkísérve, a korszakonként tetten érhető változásokat is feljegyezve a 17 év alatt. Vizsgálat tárgyává tenni a lap három korszakának politikai elkötelezettségét a képzőművészeti tárgyú írásokéval, felfedni az azonosságokat és különbségeket. Nem lehet megkerülni a korabeli magyar kormányzati kultúrpolitika felvállalását vagy elutasítását, ill. elhallgatni a korabeli autokrata és diktatórikus rendszerek kultúrája iránti vonzalmat vagy kritikát. És nem utolsósorban pontosítani, kiegészíteni, ha kell korrigálni a *PMH* és mellékletei sajtóbibliográfiai adatait.

1. A nemzetiségi sajtó médiakeretei

A sajtó jelentékeny eszköz minden nemzet számára, alkotson az többséget vagy kisebbséget egy-egy államalakult területén, a közbeszéd médiuma, amellyel egy pontosan meghatározott közeghez szól, formálja politikai gondolkodását, tájékoztatja a hazai és külföldi eseményekről, beleértve ebbe a kultúrát és a művészetet is. Ezt nevezi Thomas von Ahn a *kisebbségi nyilvánosság* megteremtésének (Ahn 2009, 55. p.), ami a közös nemzetiségi tudat kiépítésének, folytonosságának és újratemtésének a feltétele. A nemzetiségi sajtó sajátosságainak elemzése jelenleg csak kezdeti stádiumban van, ám Papp Z. Attila kutatásaira támaszkodhatunk, aki az angolszász médiaelmélet ismereteit kivetítette a nemzetiségi, ill. kisebbségi sajtóra/médiára. (Papp 2009) Kutatásából megtudhatjuk, hogy a többségi sajtóhoz hasonlóan a nemzetiségi sajtóban is működnek médiakeretek, amelyek indítékai ebben az esetben is az ideológiai meghatározottságra

³ A Prágai Magyar Hírlap bibliográfiai adatait lásd az 1. sz. mellékletben.

vezethetők vissza. Papp szerint nemzetiségi „értelmiségiként alkotni nagy valószínűséggel feltételezi valamilyen kisebbségi ideológia (tudatos vagy tudattalan) elfogadását”, ami közvetlenül befolyásolja a nemzetiségi sajtóban érvényre jutó keret kijelölését, ezt ő *keretizmus*nak nevezi. (Papp 2009, 15. p.) Mely tényezők formálják e keret megteremtését? Főképp a szerkesztésért, szelekcióért felelős konkrét személy szubjektivitása, előítéletessége, intézményi státusa és szakmai felfogása. De a tartalom, ill. témák meghatározásáért további csoportok is felelősek, így pl. a laptulajdonosok, -kiadók, hirdető, nyomást gyakorló politikai erők. A David M. White-tól származó „kapuőr-vizsgálat”, azaz annak elemzése, hogy milyen tartalmat/hírt választanak ki, hangsúlyoznak, rekesztenek ki vagy elhallgatnak egy-egy sajtótermékben/médiumban, felfedi a hírek szintjén a tudatos keret megteremtésének hátterét és motivációit. (Uő, 5–6. p.) Ez önmagában még nem elegendő, mert csatlakozik hozzá egy második szint, azaz egy tudatosan közvetített sajátos látásmód, és ezzel válik teljessé a nemzetiségi sajtótermék/médiium ideológiai meghatározottsága, mégpedig az adott népcsoport érdekeire, jövőjére hivatkozva. (Uő, 4–5. p.) E különböző szempontok, pl. a szakmai és politikai érdekek összeütközése, konfliktust eredményezhetnek az újságírói etikával és a szakmai logikával. (Uő, 16–17. p.) Papp Z. rámutat – Stephen Harold Riggins nyomán – a nemzetiségi sajtó ideológiai keretezettségéből rejlő veszélyekre is, mégpedig annak három fő ismérvére, mint az amatőrizmus, elitizmus és a hírek újszerűségének megkérdőjelezése. (Uő, 10. p.) Mindhárom tünet veszélyforrás a képzőművészeti tartalmak elemzésekor is, mert a szakszerűség konfliktusba kerülhet a dilettantizmus, az ideológiai érdekek és egy avított forma skanzenizálásának preferálásával.

Papp Z. Attila tanulmánya a nemzetiségi sajtó értelmezési kereteiről alkalmas arra, hogy következtetéseit és általánosításait alkalmazzuk a csehszlovákiai magyar sajtó- és kultúrtörténet egyik legjelentősebbnek tartott magyar napilapjának, a *Prágai Magyar Hírlap Irodalom és Művészet, Színház és Zene, Színház-Könyv-Kultúra, Színház-Film* stb. kulturális és művészeti rovatai képzőművészeti tartalmának értékelésére.

Tehát általánosságban állítható, hogy a kulturális és művészeti rovatok szerkezetét és minőségét a napilapot kiadó és támogató személyek, csoportok, pártok érdekei, a főszerkesztői posztot betöltő személyek szemlélete, a vezető publicisták jártassága és a külső munkatársak rátermettsége, valamint a kiadó(k) közötti összhang vagy háttérküzdelmek, a kiadó(k) és a szerkesztőség közötti alá- és fölrendeltségi viszony, a szerkesztők közötti hierarchia határozta meg. A korabeli médiadiskurzusban jelentős szerephez jutott a szelekció, a hangsúlyozás, kiemelés, ismétlés, torzítás, elhallgatás stb., valamint egy szimbolikus-ideológiai tartalmakra fókuszáló standardizált nyelvezet. A továbbiakban figyelmünket a kulturális és művészeti rovatokra fókuszáljuk, képzőművészeti tartalmukra, a cikkek és kritikák szerzőire, kultúra- és művészetszemléletére, nem utolsósorban a társadalmi diskurzus és művészetkritika találkozására is.

2. A Prágai Magyar Hírlap három korszaka, kulturális rovatai és mellékletei

Bár az általános értékelések egybehangzóan kiemelik az ellenzéki politikai pártok szerepét napilapunk történetében, annak tartalma és szemlélete további mélyebb elemzést kíván. A *PMH* eszmei irányultságát nemzeti-konzervatív értékrend, a csehszlovák kormány kisebbségellenes politikájának céltudatos és következetes bírálta jellemezte, ugyanakkor az egyes periódusokban jelentős különbségek mutatkoztak a lap politikai pártoktól való függetlensége mértékében. A Petrogalli Oszkár nevével fémjelzett első periódusra 1922 és 1925 között a hírcentrikus újságírás volt jellemző, abban is a magyarországi kormányzati szempontok érvényesültek hangsúlyosan, a háttérben éles konfrontáció zajlott a keresztény-szocialista politikai táborban, egyebek közt annak kérdésében, hogy az ellenzéki sajtóorgánum irányítása kinek a kezébe kerüljön. A második korszakban Dzurányi László főszerkesztőségének ideje alatt (1925–1932) egy liberálisabb szemlélet érvényesült, ekkor sikerült elérni a politikai pártoktól való függetlenség legnagyobb – de nem teljes – mértékét. E programszerű lépéstávolság a vélemény szabadság és sokszínűség eredményét hozta a szerkesztőségi tevékenységben, ami a képzőművészeti tárgyú írásokban is megjelent. Politikai szempontból azonban a magyarországi kormányzat és Klebelsberg Kunó kultuszminiszter kultúrpolitikai irányvonala ekkor is dominánsnak bizonyult, ugyanakkor teret kapott a modernizmus és az új realizmus művészete is. A lap harmadik periódusa 1932 és 1938 között nem tudta megtartani ezt a minőséget, a pártok igényeit és a magyarországi kormányzat szemléletét követte, mind bel- és külpolitikai, mind kulturális és művészeti téren. Míg az első két periódus az ellenzéki magyar pártok közötti feszültség jegyében telt a napilap tartalmát és irányultságát illetően, az utolsó korszakban a felelős szerkesztő Forgách Géza révén a keresztényszocialisták kezébe került a lap irányítása, akik irányelvekben lefektetett pártpolitikai érdekek érvényesítését követelték a sajtóterméktől.

A hírlap struktúrája fokozatosan gazdagodott újabbnál újabb területekkel, tartalmakkal. A bel- és külpolitikai tárgyú cikkek, tudósítások, hírügynökségi anyagok mellett kiemelt jelentősége volt a külön kezelt magyarországi eseményeknek. A *Napi Hírek* rovatnak jelentős terjedelem jutott, amely fokozatosan differenciálódott és fejléce *Hírekre* (1924. júl. 20-án) módosult; a kezdetektől volt *Közgazdaság* rovat, amely idejekorán *Tőzsdeárfolyamokkal* bővült; állandó helye volt a *Sportnak* és egy idő után a *Sakknak* is. Az *Irodalom és Művészet* rovat már az első számban szerepelt,⁴ a *Színház és Zene* a harmadik számban jelent meg először.⁵ E két utóbbi rovat több változáson ment át a hírlap 17 évfolyama alatt, ennek részleteit alább ismertetjük.

4 Irodalom és Művészet. *Prágai Magyar Hírlap*, 1. évf. (1922) 1. sz. (jún. 1.) 5. p.

5 Színház és Zene. *Prágai Magyar Hírlap*, 1. évf. (1922) 3. sz. (jún. 3.) 5. p.

Sajátos, minőségi irodalmi tartalom jellemezte és különböztette meg a *PMH*-t a korabeli cseh és szlovák, valamint a csehszlovákiai magyar napilapok világában. Ez közvetlen következménye volt a csehszlovák állam magyarországi irodalmi művek és sajtótermékek cenzúrával felérő engedélyeztetési eljárás módjának. Ilyen szempontból volt kiemelt szerepe a szépírók műveinek közlése, már az első évfolyamban jelentek meg írások Babits Mihálytól és Nyíró Józseftől. Jeles magyar irodalmi személyiségek adták át írásaikat a *PMH*-nak, mint pl. Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Molnár Ferenc, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond és kiváltképp Márai Sándor.⁶ Nem véletlen tehát, hogy ez a folyamat a *Képes Hét* szépirodalmi hetilap megjelenésében csúcsozott ki.⁷ Az 1928. októbere és 1930. februárja között mellékletként létezett hetilap Szvatkó Pál szerkesztésében készült és 1929. januárjától Márai Sándor volt a főmunkatársa.⁸ Az utolsó számok főszerkesztője Győry Dezső volt,⁹ rá hárulta a hetilap megszűnésének menedzselése. A nagy változás bejelentéséből tudhatjuk meg, hogy a szépirodalmi tartalom átkerült a főlap, azaz a *PMH* hasábjaira, azt is, hogy a fúziótól szélesebb olvasóközönséget reméltek az irodalom számára, valamint azt szem előtt tartva, hogy a riportfotó műfajának felkarolásával a „magyar olvasó képkiszolgálásában a szélesebb tömegekhez” közelebb juthatnak.¹⁰ Az időszaki sajtó bibliográfiája szempontjából a két eltérő sajtótermék azonos szubjektumként van jegyezve, előbb mint szépirodalmi folyóirat, majd mint képes vasárnapi melléklet. Az 1930. március 1-jétől megjelenő *Képes Hét. A Prágai Magyar Hírlap vasárnapi melléklete* aktuális világpolitikai, magyarországi, hazai történések, a társasági élet, a kultúra, művészet és a divat eseményeinek sajtóügynökségi felvételeit tartalmazta. A melléklet olvasói sikerén felbuzdulva „hétközi képes mellékletet” is megjelentettek *A Prágai Magyar Hírlap csütörtöki melléklete* címmel 1935. januárjától 1936. júliusáig. Ezzel együtt eltűnt a *Képes Hét* a hétvégi kiadás fejlécből, további változás már nem történt *A PMH vasárnapi melléklete* megszűnéséig (1938. szept. 25.).¹¹

A hírlap szerkesztősége gyorsan és dinamikusan változó nagyvárosi miliőben dolgozott, a modern élet és életmód hatással volt szemléletükre, ezért annak számtalan

6 A magyarországi írók és költők együttműködése elsősorban a *PMH* második, Dzurányi-korszakára esik. Kiemelt jelentőségű volt Márai Sándor jelenléte, aki 1925. okt. 17-től 1931. júl. 5-ig volt a napilap munkatársa, majd az *Egy polgár vallomásai* közlésével, ill. a *Műsoron kívül* rovatával neve ismét a hírlap hasábjaira került 1934. karácsonya és 1935. júliusa között. (Mészáros 2003)

7 A *Képes Hét* Szépirodalmi hetilap képzőművészeti tartalma meghaladja e dolgozat kereteit, annak elemzése a szerző egy további a csehszlovákiai kulturális és irodalmi folyóiratok képzőművészeti tartalmát elemző tanulmányának tárgya.

8 A *Képes Hét* bibliográfiai adatait lásd a 2. sz. mellékletben.

9 A *Képes Hét* vezető posztján történt személyi váltásról lásd: Simon–Tóth 2016, 111. p.

10 A *Képes Hét. Képes Hét*, 3. évf. (1930) 7. sz. (febr. 16.) 147. p.

11 A *Képes Hét* bibliográfiai adatait lásd a 2. sz. mellékletben.

elemét emelték be a lap tartalmába. Jelentős szerepet kapott a rádió mint tömegmédiium, a film és sztárkultusz, valamint a fényképezés elterjedése a szélesebb közönség körében. Ez utóbbit volt hivatott támogatni Az *amatőrfényképész* heti rovat,¹² amelynek egyik meghatározó szerzője Aixinger István volt. A napilap azon szándéka, hogy a teljes magyar társadalmat megszólítsa, a nők érdeklődésére számot tartó tartalmak közlésére készítette a szerkesztőséget, ez fokozatosan önálló rovathoz, sőt különálló melléklethez vezetett. A divat vált meghatározó témává, már a 20-as évek közepén közölték Holló Erzszi divatleveit, aki az *Új Idők*ben is publikált, majd 1925 decemberétől kétheti rovatként jelent meg a *Nagyasszony* Péchy Gáspárné Bartóky Mária szerkesztésében,¹³ amely a divat, iparművészet mellett a női jogokra, kötelességekre és a gyermeknevelésre is kitént.¹⁴ Periodicitása már januárban megváltozott, ekkor különálló havi szombati mellékletként kezdett megjelenni, majd önálló képes folyóiratként létezett megszűnéséig, 1938. őszéig.¹⁵ A hírlap 1931. októberében *Vasárnapi divatlevél* címmel állandó heti rovatot indított,¹⁶ ezzel utat nyitott a divatújságírás és divatrajz műfajának, igaz, néhány évig a szöveg a napilap vasárnapi számában jelent meg, a hozzá tartozó divatrajzok pedig a *Képes Hétben*, a *PMH* vasárnapi mellékletében. A szerző és az alkotó egy személy volt, mégpedig a bécsi Iparművészeti Egyetem frissen végzett hallgatója, Radványi Magda kassai iparművész.¹⁷ A divatról szóló levele az utolsó oldalakon a keresztretjvény rovattal együtt találta meg a helyét, hiányzott egy nagyobb keret, ami a párizsi és bécsi szalonok világát kiemelhette volna ebből a marginalitásból. Ezt volt hivatott elősegíteni az 1934 decem-

12 A rovat 1934. febr. 10. és 1938. szept. 14. között jelent meg rendszeresen.

13 A *Nagyasszony* bibliográfiai adatait lásd a 3. sz. mellékletben.

14 *Nagyasszony. Prágai Magyar Hírlap* 4. évf. (1925) 276. sz. (dec. 5.), 5–6. p.; *Nagyasszony. Prágai Magyar Hírlap*, 4. évf. (1925) 288. sz. (dec. 19.) 5–6. p.

15 *Magyar háziasszonyok lapja* a *Nagyasszony* megrendelhető a *PMH* kiadvállalatnál. Reklám. *Prágai Magyar Hírlap*, 17. évf. (1938) 215. sz. (szept. 20.) 8. p.; Péchy Gáspárné Bartóky Mária életéről és munkásságáról: Bodnár 2017.

16 Radványi Magda: *Új kalap. Vasárnapi divatlevél. Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 226. sz. (okt. 4.) 12. p.; *Uő: Az őszi kabátok. Vasárnapi divatlevél. Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 232. sz. (okt. 11.) 8. p.

17 Radványi Magda (Szepsi, 1907. júl. 21. – Kassa, 1995. okt. 5.): iparművész, kosztümtervező. Bécsi művészeti tanulmányai befejeztével aktív publicisztikai tevékenységet folytatott az 1930-as években: a *PMH* Vasárnapi divatlevele és a *Nagyasszony* melléklet mellett rovata volt a *Kassai Újságban* (Mi a divat, 1933–35; Asszonyok rovata, 1936–38), amelynek bécsi tudósítója is volt a 1933–35 között. Az 1930-as évek első harmadában gyakran jelentek meg írásai és divatrajzai a budapesti *Új Idők*ben. A második világháború után kosztümtervező volt a Kassai Állami Színházban. A szlovák szakirodalom szerény információkkal dolgozik, ám hangsúlyozza Radványi országos jelentőségét a divatrajz területén. (Mojžišová–Poláčková 2004, 280. p.; Šidlíková 2011, 184–187. p.; Šidlíková 2013, 130–131. p.). A cseh divat- és iparművészet-történeti összefoglalók megfelelnek mind a német, mind a magyar divatrajzokról, a napilapok és folyóiratok divatrovatairól, a fővárosban megjelenő *PMH* is elkerülte figyelmüket. (Uchalová 1996; Pachmanová 2021)

berében, a három hónapos betiltás után újraindult *PMH Asszonyok Lapja* c. belső melléklete, amely a következő év januárjától heti rendszerességgel jelentkezett a vasárnapi számban. Radványi divatlevele ide lett besorolva, ami pozitív előrelépés volt, ám a valódi áttörésre 1935 áprilisában került sor, amikor három és fél év elteltével a szövegek a divatrajzokkal együtt jelentek meg a hírlap hasábjain.¹⁸ Ez a rovatkeret változatlan maradt a napilap 1938-as megszűnéséig.¹⁹

3. Képzőművészet a Prágai Magyar Hírlapban

3.1. A Prágai Magyar Hírlap első korszaka: 1922. június – 1925. június

A szövetkezett ellenzéki magyar politikai pártok napilapja az utódállam fővárosban készült, ott nyomtatták és onnan szállították a magyarok lakta régiókba. Hagyomány hiányában igen kockázatos projekt mellett kötelezték el magukat a lapalapítók, mert mind Pozsonyban, mind Kassán ekkor már jelentek meg országos jelentőségű politikai napilapok, amelyek frissebb tartalommal kerülhettek az olvasók kezébe. Többen állították: a célközönségtől messze készített sajtótermék egyik ismérve, hogy elveszíti kapcsolatát és problémaérzékenységét a szlovákiai olvasókkal. Ám hiányzott az ellenzéki pártok saját sajtóorgánuma, s ezt a szerepet volt hivatott betölteni a *Prágai Magyar Hírlap*, amely képes volt elkerülni az említett buktatókat. A kezdetekben érthetően hírcentrikus napilap már az első számokban, tehát Béla Henrik főszerkesztősége, majd Petrogalli Oszkár irányítása alatt is rendszeresen közölte az *Irodalom* és *Művészet*, valamint a *Színház* és *Zene* rovatot. A képzőművészetről megjelenő rövidhírek az *Irodalom* és *Művészet*, de nem egy esetben a *Napi Hírek*, ill. a *Hírek* rovat hasábjain jelentek meg. Témakörük kiterjedt az egyéni és csoportos kiállításokra, a köztéri alkotások rombolására és avatására, a művészeti seregszemlékre, előadásokra, folyóiratokra, könyvekre, de nagy figyelmet szenteltek a hagyatéki árveréseknek, a művészekről és családtagjairól szóló rendőrségi híreknek. Egy tudatosan megalkotott médiakeret érvényesült, fókusza a magyarok által lakott területek képzőművészeti életére és eseményeire irányult. Paradoxonnak tűnhet, hogy a fővárosban szerkesztett lap tudatosan vállalta a *regionalizmust*, elsősorban a vidéki városok és városkák kiállításainak hírért közölte, de figyelme kiterjedt a magyarság kulturális szervezeteinek tevékenységére Kassán, Losoncon, Rimaszombatban, Komáromban, Pozsonyban s még Zsolnán, Eperjesen vagy a bányavárosokban

18 Radványi Magda: Praktikus gyermekruházkodás. Vasárnapi divatlevél. *Prágai Magyar Hírlap*, 14. évf. (1935) 214. sz. (ápr. 21.) 29. p.

19 Radványi Magda: A sokoldalú szőrme divat. *Asszonyok lapja* – Vasárnapi divatlevél. *Prágai Magyar Hírlap*, 17. évf. (1938) 94. sz. (szept. 18.) 18. p. [Az előzetes cenzúra 1938. szept. 21-iki bevezetését követően megszűnt a rovat.]

is. Pozitívként értékelhető, hogy Prágától Ungvárig terjedt a tudósítói hálózat, így Ruzsinszky, azaz Kárpátalja művészeti élete is jegyezve volt a hírlapban. Ezzel összhangban jelentős mennyiségű híryanag foglalkozik a magyar nemzetiségű művészek kiállításával szülőföldjükön, valamint azon túl is, így például Prágában. Így vált domináns témává 1922-ben a Flache Gyula vezette Szlovenszkyi Képzőművészek Egyesülete (Jednota výtvarných umelcov Slovenska, azaz „Jednota”) csoportos tárlata a fővárosi Reprezentációs palotában (Obecní dům), amelyről több névtelen írás is beszámolt.²⁰ De teret kaptak ezen első periódus hasábjain a képzőművészeti élet intézményes kereteinek megteremtésére irányuló további aktivitások, mint a Pozsonyi Képzőművészeti Egyesület (Kunstverein), a komáromi JESZO és a kassai Kazinczy Társaság Képzőművészeti Szakosztályának tevékenysége és kiállításai. Közös nevezőjük volt a kritikai visszhang, a beszámolók elemző és értékelő ambícióinak hiánya. Pedig a Kazinczy Társaság megalakulásának 25. évfordulójára a kassai Kelet-szlovákiai Múzeum épületében szervezett reprezentatív kiállítás felvonultatta a korabeli csehszlovákiai magyar képzőművészek legjavát, tehát a kassaiak mellett a komáromi JESZO, a pozsonyi Kunstverein és a besztecebányai „Jednota” személyiségeit is.²¹ A Flache Gyula vezette képzőművészek egyesülete bizonyult ezen időszak legaktívabb szervezetének, csak ezek közül a losonci városháza termeiben megvalósult zsűrizett csoportos tárlat,²² valamint a pozsonyi régi városházán bemutatott műtárgykollekció érdemelt figyelmet.²³ Ebben az esetben is az erkölcsi mellett az anyagi siker lett kiemelve a sajtóban, erről tanúskodik Flache nyilatkozata a losonci tárlat után.²⁴

Az impériumváltás ellenére a magyar főváros számított központnak, viszonyítási keretnek, hiszen az mind a művészképzés, a művészeti élet, annak kritikai reflexiója, állami és magánmecenatúrája, szociális támogatási rendszere miatt megszervezett és működő művészeti ökoszisztémát jelentett. Ez nyilvánul meg a hírek válogatásában, amit a budapesti Műcsarnok, Nemzeti Szalon, Ernst Múzeum, Szépművészeti Múzeum

20 A szlovenszkyi képzőművészetek kiállítása. *Prágai Magyar Hírlap*, 1. évf. (1922) 4. sz. (jún. 4.) 9. p.; A szlovenszkyi festők prágai kiállítása. *Prágai Magyar Hírlap*, 1. évf. (1922) 22. sz. (jún. 28.) 5–6. p. [Prága, Reprezentációs palota, 1922. jún. 4. – júl. 2.]

21 (k. gy.): Kassa és a szlovenszkyi magyarság ünnepe. *Prágai Magyar Hírlap*, 3. évf. (1924) 240. sz. (okt. 21.) 2. p.; Sziklay Ferenc: A Kazinczy Társaság képző- és iparművészeti kiállítása. *Prágai Magyar Hírlap*, 3. évf. (1924) 248. sz. (okt. 31.) 2–3. p. A jubileumi kiállítás 1924. okt. 19. és nov. 3. között valósult meg.

22 (ch.): A losonci képkiallítás. *Prágai Magyar Hírlap*, 4. évf. (1925) 120. sz. (máj. 29.) 6. p. Az egyesület kiállítását 1925. máj. 21. és jún. 1. között rendezték meg.

23 A Szlovenszkyi Képzőművészek pozsonyi kiállítása. *Prágai Magyar Hírlap*, 4. évf. (1925) 250. sz. (nov. 5.) 7. p. A Szlovenszkyi Képzőművészek Egyesültének tárlata 1925. dec. 6-án nyílt meg és 14 napig volt megtekinthető.

24 (fg): A losonci kiállítás után. Beszélgetés Flache Gyulával. *Prágai Magyar Hírlap*, 4. évf. (1925) 135. sz. (jún. 18.) 6. p.

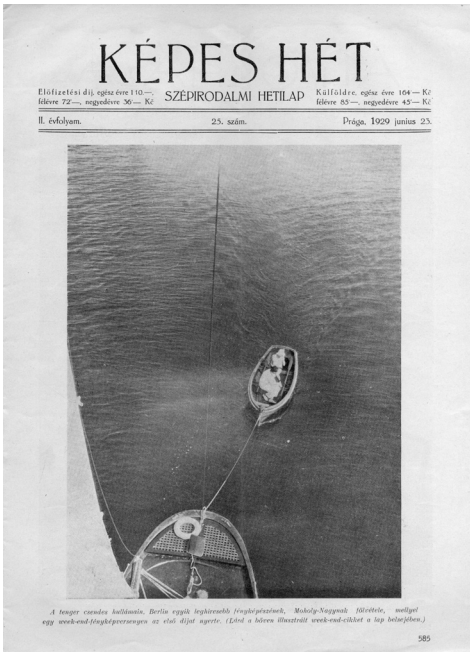
és a művészeti társaságok kiállításai, új szakmai folyóiratok és könyvek ismertetése ural, egyben azt az értelmezési keretet nyújtja, amely alátámasztja a magyar kultúra és művészet jelentőségét és értékét az utódállamával szemben.

A természetes művészeti kapcsolatrendszer mellett markáns politikai összetevője is volt annak, hogy a hírlap számára Budapest számított referenciaként. Ez a politikai sajtóorgánium és annak kiadói részéről politikai együttműködésben nyilvánult meg, aminek részét képezte a korabeli hivatalos magyarországi kormányzati kultúr- és művészetpolitika, ami egy érdekvezérelt médiakeretet jelölt ki. Ennek tudatos vállalása, tehát a művészeti közbeszéd ideológiai befolyásolása csaknem kizárólag magyarországi szerzőktől érkező cikkek, tárcák formájában történt, mint *Kárpáti Aurél*, *Déry Béla* és *Lázár Béla*. A hivatalos magyar képzőművészet programját nemcsak műtörténeszi összefoglalók ismertették, hanem rendszeres budapesti kiállítási szemlék is támogatták, leggyakrabban *Erdélyi Árpád*, *Berendy Katalin* és *Radnay Oszkár* tollából.

Érdemes kiemelni, hogy a *Prágai Magyar Hírlap* első három évében, tehát Petrogalli Oszkár főszerkesztősége idején, kaptak komoly teret a fentebb említett budapesti szemlélyiségek, Kárpáti Aurél például a magyarországi művészeti szervezetek széttöredettségéről értekezett a vágyott magyar művészeti egység nevében.²⁵ Déry Béla kultuszminiszteri biztosnak, a Nemzeti Szalon igazgatójának cikke már programadónak tekinthető, hiszen külföldi *hemzsegő irányzatokról*, *nyugatiaskodásról* és *elnemzetköziesedésről* értekezik, ami ellen védekeznie kell a magyar művészetnek, mégpedig abból a megfontolásból, hogy ez a záloga a nemzet fennmaradásának. „Politikai okai vannak tehát a magyar művészet kissé konzervatívabb fejlődési processzusának” – írja Déry –, bár a „forradalom, a bolsevizmus szomorú ideje produkált ugyan némi változatot a magyar művészetben is, de idegensége talajt verni nem tudott.” Ez utóbbit főképp a Kernstok Károly képviselte Nyolcak-kal azonosítja, s ez volt „az egyedüli megnyilatkozása az idegen befolyások némi térhódításának a magyar művészetben”. Csaknem magától értetődő a kultúrpolitika sikerében érdekelt kultuszminiszteri biztos konklúziója, mely szerint Magyarországon „nem lehet művészeti irányzatokról, sem pedig modern vagy ideje múlt művészetéről beszélni, mert a magyar művészet nemcsak kifejezéseiben és irányjaiban, hanem eszmei tartalmában is nemzeti karakterű!”. Igazolásként a legutóbbi nagy kiállításokat említi, amelyek „állomásai ennek a kultúrpropagandának, amelyek mindig igazolni fogják az ezeréves nemzet le nem tagadható kultúráját”.²⁶ Újabb félév telt el, s karácsonyra Lázár Béla, az Ernst Múzeum igazgatója kapott teret véleménye kifejtésére, aki sokkal árnyaltabb képet adott a külföldi hatások jellegéről, azok pozitív

25 Kárpáti Aurél: A magyar képzőművészet – új utakon. *Prágai Magyar Hírlap*, 2. évf. (1923) 291. sz. (dec. 24.) 30. p.

26 Déry Béla: A mai magyar képzőművészet jelentősége. *Prágai Magyar Hírlap*, 3. évf. (1924) 128. sz. (júl. 7.), 29. p.

és negatív szerepéről. Természetesnek tartja a magyar és az európai művészeti áramlatok közötti szoros kapcsolatot, elvégre számos jeles magyar alkotó külföldi tapasztalatok birtokában alakította ki egyéni stílusát, mint pl. Paál László, Székely Bertalan, Rippl-Rónai József, Vaszary János stb. Ám ő is zavaros kísérletnek nevezi a Nyolcak, a kubisták és az expresszionisták sokféle próbálkozását, amit az impresszionizmus kritikájaként értelmez. S a modern irányzatokkal szemben az impresszionizmus apológétájjává válik, ugyanis az expresszionizmusban hiányolja a harmóniát, aminek szerepét a káosz, deformáció és zűrzavar veszi át. Lázár véleménye szerint a „kubizmus filozófiája csak a deformációnak a végzetes túlhajtása, el egész a sematikus leegyszerűsítésig (...) az út tehát zsákutcába vezet.”²⁷ Kárpáti és Déry szövegével egybevetve pontosabban fogalmaz a magyar művészet számára elfogadható új törekvésekről, számára ezt elsősorban a Szőnyi István és köre Árkádia-festészete, a neoklasszicizmus jelenti, amit az impresszionizmus „halálos ellentétjeként” és annak felülmúlásaként értek, ez az „új út patinás múltra” vezethető vissza egészen Leonardo da Vincihez. A „mozgó szem helyett ők nyugvó szem számára dolgoztak. A háromdimenziós tér helyett ők kétdimenziós teret s abban reliefszerűen kiterített, hatalmasan domborodó súlyukat és tömegüket megőrző,

27 Lázár Béla: Új magyar művészeti törekvések. *Prágai Magyar Hírlap*, 3. évf. (1924) 274. sz. (dec. 2.), 2–3. p.

plasztikus erejüket hangsúlyozó figurákat állítanak. (...) Ez a plaszticizmus már merőben ellentétje az impresszionista látásnak (...)” S az ő konzekvenciája sem marad el, mely szerint az „új magyar művészek a rajz tisztaságát, a szín letompítását, a szimmetrikus kompozíciót keresik a plaszticizmus jegyében.”²⁸ Ilyen művészetszemléleti keret hangsúlyozása után nem meglepő a cseh, ill. prágai művészeti élet szem elől való tévesztése a fővárosi szerkesztőség részéről, mert ezekben az években az utódállam művészete franciaorientáltságú volt és a párizsi modern irányzatokat követte.

Érintőlegesen azonban szóba került a cseh vagy a cseh-szlovák művészet, főképpen az *utódállamközi kiállítás* kapcsán; Radnay Oszkár már 1923 végén nagy örömmel teszi közzé a hírt, hogy reprezentatív cseh-szlovák–magyar cserekiállítás lesz Prágában és Budapesten, mégpedig elsőként a magyar fővárosban a Nemzeti Szalon kiállítótermeiben 1924 januárjában.²⁹ Ám a magyar fél, Déry Béla igazgató és Kertész R. Róbert kultusz-államtitkár szerint „a mai politikai, de főleg gazdasági viszonyok”³⁰ még nem alkalmasak erre a tárlatra. A kassai múzeum igazgatója, Dr. Josef Polák levélben ajánlotta fel Dérynek a Párizsból hazatérő cseh-szlovák művészeti kiállítás anyagát, ám annak tavaszi bemutatását Budapesten nem vállalták, mert a programban francia képzőművészet tárlata és egy Munch-kiállítás szerepel. Csak ősszel elképzelhető a tárgyban forgó cse-reakiállítás.³¹ A magvalósulás viszont később is elmaradt.

További tematikai egységként kezelhető a nemzetközi művészeti színtér szemléje, ami elsősorban az ott megjelenő magyarországi művészek sikereit sorolta, de teret kaptak benne a külföldön tanuló, alkotó, kiállító csehszlovákiai magyar művészek is. A valóban nemzetközi rangú események közül főképp a velencei biennále és a párizsi képző- és iparművészeti kiállítás kapta mindig a kiemelt figyelmet, elsősorban *Arató Erzsé* tudósításai formájában.

A nem magyar művészekről és kiállításairól szóló írások nagyon szerény számúak voltak, annak ellenére, hogy a napilap szerkesztősége Európa egyik legdinamikusabb művészeti központjában működött. *Neubauer Pál* személyét leszámítva az 1920-as években alig volt más tollforgató, aki kitekintett volna a cseh vagy német művészetre. Igaz, megjelentek írások, tárcák a kubizmusról, expresszionizmusról, de hol burkoltabb, hol nyíltabb támadásokkal a modern művészet ellen. Jelzésértékű, hogy a lap szerkesztősége a hivatalos magyarországi szemléletet vállalta fel, amihez olyan művészek kiállításait használta fel, mint pl. Pablo Picasso. Annak a prágai Mánes kiállítótermeiben megnyílt

28 Uo.

29 Radnay Oszkár: Reprezentatív cseh-szlovák – magyar cserekiállítás lesz Prágában és Budapesten. *Prágai Magyar Hírlap*, 2. évf. (1923) 255. sz. (nov. 10.) 5. p.

30 Radnay Oszkár: A cseh-szlovák – magyar képzőművészeti cserekiállítást csak a jövő szezonban rendezhetik meg. *Prágai Magyar Hírlap*, 3. évf. (1924) 35. sz. (febr. 12.) 5. p.

31 Radnay Oszkár: A Nemzeti Szalon őszi tárlata a magyar-cseh művészeti barátság jegyében. *Prágai Magyar Hírlap*, 3. évf. (1924) 73. sz. (már. 30.) 6. p.

tárlata kapcsán bizonygatták a művész korábbi helytelen útját, mert mára „véggépp elhagyta a tisztán spekulatív festészetet” és újabban „e kiegyenlíthetetlen disszonanciát észrevette, minden további nélkül visszatért a naturalizmushoz”. A Szó jelzetű szerző szerint ez Picassónál 1906 és 1918 között hosszú tévelygéssel teli út volt, s „több mint kortünet, hogy a vulkanikus kitörések, a formák teljes széttörése után, a bálványdöntő művész nem is új bálványt készít, hanem visszatér a régiekhez – sőt a legrégebbiekhez”.³² Bár vitathatatlan a prágai napilap általános minősége, mégsem lehet elhallgatni, hogy vezető tárcaírói számára a képzőművészet idegen területnek bizonyult. Szemléletük, beleértve Szvatkó Pált is, a 19. századi festészetének és szobrászatának felelt meg, jó esetben, ám inkább kivételként az impresszionizmus és posztimpresszionizmus művészeit és alkotásaikat is pozitívan értékelték.³³ A Mánes szervezésében került bemutatásra 1923-ban a remek kiállítótérrel rendelkező Repräsentációs palotában az A 19. és 20. századi francia képzőművészet c. tárlat, amely kapcsán Gál István kételkedik a bemutató értelmében, sőt csak a francia–cseh-szlovák kultúrközösség eszméjének pragmatikus megnyilvánulását látja benne, mert Prága, a „fiatal nagyváros hirtelen mázolt kultúrájában sok és nehéz teherterhel a Mánes társaság francia kiállítása. Sok egyszerre háromszáz képet megemésztienie annak a publikumnak, amelyben a fővárosi kultúra csak most kezd ébredezni”. De él a lehetőséggel, hogy a modern művészetnek odaszóljon, mert „egy-egy expresszionista vászon előtt percekig el lehet tűnődni azon, mit ábrázol a kép, asszonyt-e, macskát-e, vagy egy szelet narancsfagyaltot...”³⁴ A történet viszont úgy teljes, hogy felfedjük a kiállított művek sorsát, mert állami vásárlás révén a mai Prágai Nemzeti Galéria 19. és 20. századi gyűjteményének fundamentumát képezik. De nem csak az utódállam megvetett fővárosa művészeti életéből merítettek a vitriolos tollú szerkesztők, Picasso párizsi életműtárlata is kapóra jött nekik egy szignó nélküli rövidhír erejéig, mely szerint „az agyafúrt geometrizálásnak nyoma sincs többé művein, annál több van bennük a beható természettanulmányozásból s a gyöngyházszín, könnyed és finom tónusok latol-

32 Szó: Pablo Picasso kiállítása, *Prágai Magyar Hírlap*, 1. évf. (1922) 83. sz. (szept. 10.) 7. p. A modern művészetéről és annak nem megértéséről értekezik többek közt: Szvatkó Pál: A prágai francia kiállítás, *Prágai Magyar Hírlap*, 2.évf. (1923) 124. sz. (jún. 5.) 2. p.

33 Ez a képzőművészetről vallott 19. századi szemlélet jeles irodalmárok, mint pl. Márai Sándor publicisztikájában is megjelent. Közös nevezőként említhetjük meg, hogy ezen személyiségek mindegyike „az előző századot érzi, látja aranykornak, saját korát egy hanyatló, kétségekkel és ürességgel teli időszaknak” minősíti. (Mészáros 2016, 15. p., bővebben Uo., 37–39. p.) E fenntartások megjelentek a filmről, fotóművészetéről szóló írásaikban is.

34 Glin [Gál István]: Francia képek szóltak hozzám... *Prágai Magyar Hírlap*, 2. évf. (1923) 119. sz. (máj. 29.) 2. p. A Glin jelzet Gál István személyéhez, a napilap felelős szerkesztőjéhez köthető, amit a *PMH* szerkesztősége is igazolt egy olvasói levélre adott válaszában. Lásd: Szerkesztői üzenetek. *Prágai Magyar Hírlap*, 3. évf. (1924) 118. sz. (máj. 25.) 8. p.

gatásából. Azok a kisebb kaliberű festők, akik – más feltűnési lehetőség híján – hozzá csatlakoztak, kiábrándulva nézik atyamesterük hűtlenségét.”³⁵

Első pillanatra a nyitottság jeleként lehetne értékelni, hogy a lap felfigyelt a Sturm környékén megfordult magyar művészekre is, akik akkor a hivatalos magyarországi művészeti kurzus mezsgyéin túl tartózkodtak. Ám Erényi Gusztáv berlini tudósító szerint a Sturm „a fiatalok szövetségese, amely a szántsándékos zagyvaság stílusát teremtette és amely legújabbban a magyar dadaizmus avatott főnökét, Kassák Lajost is bennfentesei közé fogadta”.³⁶ Ezzel közel egy időben jelent meg ugyancsak tőle a *Magyar festők gyűjteményes kiállítása Berlinben* című rövid ismertetés, amelyben Moholy-Nagy Béla (sic!) és Péri Imre Sturm Galériában bemutatott kiállításának kritikai reflexióiról értekezik. Véleménye szerint a „kritika részben elismeri a két magyar művész tehetségét, de korholja egyoldalú dogmatikus kiállításukat, amelyből fejlődésük folyamán remélhetőleg engedni fognak.”³⁷

E felsorolt példák jelzik, hogy mind belső szerkesztőségi, mind külső hatásra egyértelmű és egyneműsített médiadiskurzus folyt a *PMH* részéről az Európa számos kulturális és művészeti központjában működő magyar művészek teljesítményéről. A hazai művészek közül a magyar nemzetiségűek, ill. a magyarországi hivatalos kurzus képviselői kaptak elsősorban teret. Jellemző szempontok hangsúlyozásaként értékelhetjük pl. a Pálffy- és Esterházy-hagyaték árverését, Fadrusz János pozsonyi Mária Terézia-szobrának lerombolását, ill. maradványainak sorsát. Már 1925-ben jelentős témává vált a köztéri emlékműszobrászat, így pl. az aradi Szabadság-szobor és a Kossuth-emlék eltávolításának terve, valamint Tomáš Garrigue Masaryk prágai szobrának és Horthy Miklós szegedi domborművének elhelyezése. Ezek kivétel nélkül a jobboldali ellenzéki, a csehszlovák kormányellenes, tudatosan sérelmi politizálás értelmezési keret instrumentalizálásának feleltek meg. E kiforrott egyneműsített ideológiai álláspont a politikai ellenoldal ellenpólusa volt, amit a korabeli csehszlovákiai magyar nyelvű sajtóban a szociáldemokrata és kommunista kassai *Munkás*, ill. a kormánypárti *A Reggel* képviselt. A *Prágai Magyar Hírlap* az ideológiai szempontú, tudatosan megteremtett kisebbségi nyilvánosság egyik iskolapéldája a maga következetesen felépített mediakeretével. Éppen ezért nem volt helye benne a prágai és a brünni avantgárd művészeti törekvéseknek, amelyek többségükben baloldali eszmei irányzatokhoz kötődtek, mint pl. a fővárosi *Devětsil* és *Život*, a brünni *Disk* és *Pásmo*. Elkerülte figyelmüket a *Modern művészeti bazar* (Bazar moderního umění) kiállítása a prágai Rudolfinum épületében, amelyet Karel Teige rendezett 1923-

35 Picasso új útjai. *Prágai Magyar Hírlap*, 3. évf. (1924) 117. sz. (máj. 24.) 5. p.

36 E [Erényi Gusztáv]: A berlini szabad szecesszió. *Prágai Magyar Hírlap*, 2. évf. (1923) 59. sz. (már. 14) 6. p.

37 E* [Erényi Gusztáv]: Magyar festők gyűjteményes kiállítása Berlinben. *Prágai Magyar Hírlap*, 2. évf. (1923) 52. sz. (már. 6.) 6. p.

ban, és az avantgárd cseh művészet egyik kulcsfontosságú eseményeként van számon tartva mind a mai napig.³⁸ Ugyanakkor Szőnyi István és köre kapcsán lehetőség kínálkozott az Árkádia-művészetével és a neoklasszicizmussal rokon új realizmusok cseh és német művészeinek befogadására, mint pl. Jan Zrzavý, František Muzika, Pravoslav Kotík, Adolf Hoffmeister, ill. Richard Schrötter és a reichenbergi (azaz libereci) Oktobergruppe (1922–27) művészei.³⁹ Paradox módon a Csehszlovákiába menekült magyar emigráns képzőművészek között is voltak, akik az új realizmus irányzataiban találták meg művészetüket, mint pl. Bortnyik Sándor, Schiller Géza és Krón Jenő. Az egyetlen kivétel Kontuly Béla volt, akiről jelentek meg rövidhírek.

Az első korszak másik negatívuma a hazai szakírók hiánya volt, ami objektív tényezőként merült fel, miután a vidékinek számító napilapok 1918-at megelőzően sem tűntek ki ezen a téren.⁴⁰ Ezért van minőségi különbség a budapesti szerzők és a hazai, főképp szépírók és újságírók (Wallentinyi [Győry] Dezső, Egri Viktor, Neubauer Pál, Sziklay Ferenc stb.) szövegei között e kezdeti periódusban. A kiállításokról szóló hírek, ismertetések elsősorban informatív jellegűek voltak, névsorközlésre korlátozódtak, valós műleírás, szakmai meglátás csak elvétve fordult elő.⁴¹ Fábry Zoltán eszmefuttatása a lipcsei kiadású *Fiatal művészet* évkönyvéről nagy kivételnek számít, a kortárs művészetre fókuszál, annak francia és német eredményeire, megkülönböztetve a divatos és marandó képzőművészetet.⁴² Műkritikusok hiányában a képzőművészek kezdtek írni a magyar művészek szociális helyzetéről Csehszlovákiában, elsősorban Tichy Kálmán és Flache Gyula.

3.2. A Prágai Magyar Hírlap második korszaka: 1925. július – 1932. június

A képzőművészeti tartalomnak nem volt azonos hangsúlya a hírlap egyes periódusaiban, sőt még egy-egy korszakon belül sem. Így volt ez 1925 és 1932 között is, amikor az 1925. februárjában elhunyt Pertogalli Oszkár főszerkesztő helyére a tapasztalt szerkesztő-újságíró, a *Kassai Napló* felelős szerkesztőjeként már bizonyított Dzurányi László került 1925 közepén. Az egyik legtehetségesebb szlovákiai magyar közíró neve már

38 Bővebben lásd: Pravdová–Hubatová–Vacková 2018, 54–59. p.

39 Bővebben lásd: Habán (ed.) 2019.

40 Ebben az esetben is léteznek kivételek, az egyik Lyka Károly pályakezdése az *Érsekújvár és Vidéke* hetilapnál az 1880-as években. Bővebben lásd: Németh 1976.

41 Pl.: gr.: Jaszusch Antal kiállítása a prágai Klementinumban. *Prágai Magyar Hírlap*, 3. évf. (1924) 177. sz. (aug. 6.) 6. p.

42 Fábry Zoltán: Ifjú művészet. Egy évkönyvről. *Prágai Magyar Hírlap*, 2. évf. (1923) 258. sz. (nov. 11.) 2–3. p.

korábban is felmerült a napilap vezetői posztjára, ám a Szent-Iványi József embereként számontartott Dzurányit, a pártpolitikától független sajtó szorgalmazóját a keresztényszocialisták elutasították. Így három évvel később valósult meg ez a leigazolás az adminisztratív főszerkesztői posztra való kinevezéssel 1925. július 1-jétől. Az ellenzéki pártok politikai orgánuma a következő év kezdetével független napilapként hirdette magát, ám a kiadók gyorsan visszavágták Dzurányi ezen ambícióját és 82 szám után a pártok politikai sajtóorgánumának ténye visszakerült a hírlap fejlécébe.⁴³ Ez a történet is jelzi, hogy a *PMH* szerkesztői tevékenysége nem volt könnyen besorolható egy merev politikai-ideológiai keretbe ebben a második korszakban sem, mert a magyar ellenzéki politikusok állandó küzdelmet vívtak a napilap feletti tartalmi és politikai befolyás érvényesítésében. A (cseh)szlovákiai magyar sajtótörténet és a párttörténeti munkák gyakran értékelik a hírlapnak ezt a korszakát liberálisnak vagy sokkal nyitottabbnak a korábnál. Pedig ekkor is a közélet, a pártpolitika határozta meg a lap tartalmát, a vélemények sokrétűsége nem volt korlátlan. Az új szemlélet logikusan kihatott a lap szerkezetére, amiben a kultúra és a művészet pozíciója egyértelműen gyengült: töredékkre csökkentek a képzőművészeti hírek, egy-egy kiállítás lett csak kiemelve ismertetés keretében, a korábnál is hangsúlyosabban a szlovákiai magyar és magyarországi művészekre szűkült a horizont, 1928-ig a szlovák és cseh művészet alig jelent meg a lap hasábjain. Még az Irodalom és Művészet rovat is ritkán szerepelt, ekkor a képzőművészeti információk a Hírek rovatban, a hosszabb cikkek önállóan, rovatbesorolás nélkül jelentek meg. Már a második korszak első hónapjaiban, 1925. októberében jelentkeztek az első újdonságok, mint pl. a *Magyar Vasárnap* szépirodalmi heti melléklet.⁴⁴ Bár az Irodalom és Művészet 1925 novemberében visszatért a napilap struktúrájába, a festészet és szobrászat helyét elsősorban az irodalmi-művészeti mellékletben tervezték kialakítani, erre utal, hogy a rovat 1926 januárjában és februárjában ismét eltűnt. Ugyanakkor a melléklet nem bizonyult jó megoldásnak a vizuális művészetek számára, erre enged következtetni az a tény, hogy már 1926. március 4-én visszahozták az Irodalom és Művészet rovatot a Színház és Zene mellé.⁴⁵ A rovat terjedelme még kurtább lett, mint a Petro-

43 Lásd az 1. számú mellékletet.

44 A *Magyar Vasárnap*, A *Prágai Magyar Hírlap* irodalmi melléklete 1925. okt. 25-től 1927. márc. 26-ig jelent meg. Első felelős szerkesztője Győry Dezső volt, irányítása alatt a melléklet „szembe ment a konzervatív ízléssel és a keresztényszocialista irodalmi kurzussal” (Simon-Tóth 2016, 109. p.), ezért a lap kiadótanácsa 1926. május 1-jétől Sziklay Ferencet bízta meg a felelős szerkesztői teendőkkel. Sziklay személyéről és tevékenységéről bővebben lásd: Szeghy-Gayer 2016.

45 További érveként említhető, hogy a Sziklay Ferenc szerkesztette melléklet szemlélete oly mértékben volt konzervatív, hogy a hangos film ellen két írást is közöltek, az első feltételezett szerzője maga Sziklay. Lásd pl.: - yf -: Veszedelemben a film. Különvélemény a beszélő mozi ellen. *Prágai Magyar Hírlap*, 4. évf. (1925) 265. sz. (nov. 21.) 7. p.; Tyn: A film másik veszedeleme. Még egy különvélemény a beszélő mozi ellen. *Prágai Magyar Hírlap*, 4. évf. (1925)

galli-korszakban, így nem nagyon bővült a képzőművészeti tartalom, a hosszabb képzőművészeti tárgyú írások, bár számuk elenyésző volt továbbra is, a *Magyar Vasárnap* hétvégi szépirodalmi mellékletben jelentek meg 1927 márciusáig. E gyors lépések egymásutánja a leépítést eredményezték, elmaradtak Erdélyi Árpád, Radnay Oszkár, Arató Erzsébet rendszeres kiállítási ismertetői, ugyanúgy Erényi Gusztáv berlini tudósításai. Berendy Katalin is csak elvétve (főképp 1927/28-ban) tudósított rövidebb ismertetések keretében a budapesti Nemzeti Szalon és az Ernst Múzeum új tárlatairól. A régi szerzők helyét újak vették át, így pl. az egyetemi tanulmányait Budapesten végző Szombathy Viktor, aki 1925. őszétől muzeológiai és képzőművészeti tárgyú írásokkal jelentkezett. Lyka Károllyal készült rövid beszélgetése⁴⁶ az elsők közé tartozott, további cikkei felfedték művészetszemléletét, amelyben éppen Lyka nyomán a Szinyei Merse Társaságot preferálja és hiányolja a megszűnt galériákat, mint a Helikon és a Belvedere, „pedig nagyszerű új erőket mutattak be a modern törekvések megértőinek” és elsősorban a „higgadt expresszionisták találtak itt publikumra”. Szombathy szerint a többi kiállítási helyszín nem volt befogadó erre művészetre.⁴⁷ Három évig tartott ez a tudósítói munka, ám fokozatosan áttért a csehszlovákiai magyar művészek kiállításaira, a komáromi művészeti életre és annak szereplőire. Szombathy Viktor megjelenését akár úgy is értékelhetjük, hogy vele az új generáció lépett színpadra, amit alátámasztani látszik az 1927-ben első *PMH*-írással jelentkező Szalatnai Rezső személye is. Ez utóbbi fiatal írástudó elsőként írt érdemben a prágai magyar lapban szlovák művészeti kiállításról, ám ekkori írásának töltete elsősorban politikai jellegű volt.⁴⁸ Szalatnai főképp Prohászka István⁴⁹ és Reichenthal Ferenc⁵⁰ festményeivel s a magyar–cseh, magyar–szlovák irodalmi és kulturális transzferrel foglalkozott publicisztikájában. Ám fordulat állt be 1926 és 1927 mezsgyéjén, amikor *Tichy Kálmán* három folytatásban közölt vitaindítója a szlovákiai magyar képzőművészet válságáról és az azt követő vitahozzászólások hirtelen a lap középpontjába emelték ezt a témát. Három

---

277. sz. (dec. 5.) 8. p. A további években éppen a film vált az egyik húzóágazattá a napilap kulturális rovatában.

- 46 Szombathy Viktor: Lyka Károly a magyar művészet jelenéről. *Prágai Magyar Hírlap*, 4. évf. (1925) 265. sz. (nov. 22.) 9. p.
- 47 Szombathy Viktor: A tavasz művészeti eseményei. *Prágai Magyar Hírlap*, 5. évf. (1926) 55. sz. (márc. 7.) 7. p.;
- 48 Szalatnai Rezső: Szlovák művészek kollektív kiállítása Pozsonyban. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 107. sz. (máj. 9.) 10. p.
- 49 Szalatnai Rezső: Prohászka István diadalmos bemutatkozása Pozsonyban. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 132. sz. (jún. 10.) 16. p.
- 50 Szalatnai Rezső: Reichenthal Ferenc retrospektív kiállítása Pozsonyban. *Prágai Magyar Hírlap*, 6. évf. (1927) 115. sz. (máj. 19.) 8. p.; Szalatnai rövid ideig publikált a *PMH*-ban, 1926-ban novellákat és verset, 1927–28-ban verseket, kiállításkritikákat, könyvismertetések között és 1930-ban részt vett a *PMH* irodalmi ankétján.

évvel később pedig maga a hírlap kezdeményezett ankétot a képzőművészet helyzetéről, és ismét számos alkotó és esztéta fejtette ki véleményét 1930 tavaszán.⁵¹

A következő váltás 1928. április 29-én következett, amikor a két önálló rovat megsűnt és helyettük egy közös, tágabb horizontú *Színház-Könyv-Kultúra* vette át feladatukat. A képzőművészeti tartalom szempontjából a húszas és harmincas évek fordulója számít a *PMH* legjelentősebb korszakának, az első korszakot jellemző modernizmus-ellenesség feloldódni látszott az 1930-as évek elején, rendszeresen annotálták a *Forum* építészeti és képzőművészeti folyóirat legújabb számait, még *Brogányi Kálmán* is időre-órara írásainak javát a prágai szerkesztőségnek ajánlotta fel közlésre. Ez a pozsonyi műtész legtermékenyebb korszakára esett, a fővárosi ellenzéki sajtóorgánumot pedig nem zavarta, hogy párhuzamosan a kormánypárti *A Reggelben* is publikált. Csak 1930 novembere és decembere között hat írását közölték a hírlapban, ezek közül az egyik legfontosabb a Moholy-Nagy László Új látás című pozsonyi előadásáról szolt, amelyre az Uránia Tudományos Egyesület meghívására 1930 októberében került sor Pozsonyban. A műkritikus az új fotográfia formanyelvéről és szemléletéről tudósította az olvasókat,⁵² világlejtelőségűnek nevezve Moholy-Nagy és a dessauai Bauhaus művészeti kutatásait, amit csaknem manifesztumszerű kinyilatkoztatásként foglalt össze: „vizsgálni kezdte a piktúrát a maga anyagszerűségében. A kor standard megfelelőjének a mozgás képszerű kifejezését vette. A kép technikai kifejezője a fotó. A mozgás képszerű kifejezője a film.”⁵³ Két hét elteltével már a film és fotográfia összefüggéseiről, a film belső fejlődéséről értekezett következő cikkében.⁵⁴ A hírlappal párhuzamosan Moholy-Nagy Lászlónak, a Bauhaus egykori tanárának fotói jelentek meg a vasárnapi melléklet, a *Képes Hét* címlapján.⁵⁵ Moholy-Nagy 1931 márciusában is Pozsonyban tartózkodott az Iparművészeti iskola (ŠUR) meghívására, ahol az újsághír szerint egy hét alatt 5 előadást tartott a fotomontázsról, tipográfiáról, az architektúra kérdéseiről.⁵⁶ Ezt az írást már nem Brogányi jegyezte, aki ekkor *A Reggel* és a *Forum* művészeti folyóirat hasábjain közölte modern fotóművészeti témájú írásait.

51 A következő részben a 4. fejezet foglalkozik Tichy Kálmán és Flache Gyula vitájával, valamint a szlovákiai magyar képzőművészet helyzetéről szóló ankéttal.

52 Brogányi Kálmán: Moholy-Nagy László. *Prágai Magyar Hírlap*, 9. évf. (1930) 250. sz. (nov. 2.) 8. p.

53 Uo.

54 Brogányi Kálmán: A film útja a fényképtől önmagáig. *Prágai Magyar Hírlap*, 9. évf. (1930) 262. sz. (nov. 16.) 15. p.

55 Moholy-Nagy László fotói a *Képes Hét* szépirodalmi mellékletben: A tenger csendes hullámai. *Képes Hét*, 2. évf. (1929) 25. sz. (jún. 23.) 585. p.; Weekend a magasban. *Képes Hét*, 2. évf. (1929) 32. sz. (aug. 11.) 762. p.; Filmkulissza. *Képes Hét*, 2. évf. (1929) 37. sz. (szept. 15.) 873. p.; Az őszi napsütésben. *Képes Hét*, 2. évf. (1929) 38. sz. (szept. 22.) 897. p.

56 Moholy-Nagy öt előadása Pozsonyban. *Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 48. sz. (febr. 27.) 9. p.

A SUM nagysikerü poz

TICHY KALMAN: Meseillusztráció

PROHASZKA ISTVAN: »Nyár«

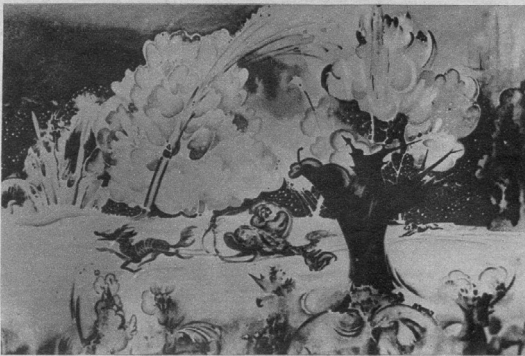
SCHUBERT GYULA: »Táj«

JANOSKA TIVADAR: Női akt

KÚHMAYER ROBERT
(Bronzsobor)

HARMOS KAROLY: Meseillusztráció

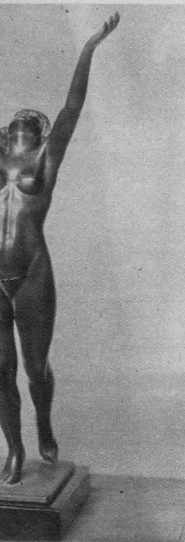

GERŐ GUSZTAV: Tugári részlet

FLEISCHMANN ANTON
Női fej

sonyi kiállításáról

ERT: Női akt

LERCHNER GUSZTAV: Falusi út Besztercén

ANGYAL GÉZA: Paschko Márta körmöbányai úrléány arcképe

AL dr.:

Jobbra:
LERCHNER
GUSZTAV:
Apám

Jobbra:
H I. LAJOS:
Faluc

NAGY MARTON: »Vágyakozás«

E második korszak utolsó éveiben újra témává vált a csehszlovák–magyar cserekiállítás, ám magyar részről a kultúrfőlény jegyében.⁵⁷ Az új műtész-generáció sorát gazdagítja Nagy Barna személye, aki ebben a periódusban a prágai Károly Egyetem műtörténész hallgatója volt és első írásaival magától értetődő módon éppen a hírlapban debütált.⁵⁸ Komárom kiállítási életéről többen írtak rendszeresen ismertető cikkeket, így pl. *Alapy Gyula*, *Környei Elek*, *Erdőházy Hugó* és *Szombathy Viktor*. Kassa az első korszakhoz viszonyítva még fontosabb szerepet kapott a hírekben és a reflexiókban, sőt a pozsonyi napilapokhoz képest itt rendszeresebben jelentek meg kassai képzőművészeti tartalmak, többek közt *Halász-Hradil Elemér*, *Sziklay Ferenc*, *Kelembéri Sándor*, *Sz. Nagy Mici* ismertetéseiben, írásaiban. Kárpátalja művészeti élete is sűrűbben szerepelt a prágai napilapban a korábbi korszakhoz és a pozsonyi lapokhoz képest, Erdélyi Béla pedig kiérdemelte *Neubauer Pál* publicisztikájának figyelmét.⁵⁹ Ugyanez a szerző, a napilap belső munkatársa, szüntelenül jegyezte a szlovákiai magyar Reichental Ferenc kiállításait, a Prágában művészeti tanulmányokat végző és a cseh művészeti közegben sikeresen fellépő fiatal magyar tehetségeket, ahogy ezt *Nemes Endre* esetében is tette.⁶⁰ Nemes Endre, a prágai Képzőművészeti Akadémia hallgatója több műtörténész szerint a *PMH* művészetkritikusa volt (Németh 1982; Mašín 1987, 9., 151. p.; Horová 1995, 558. p.),⁶¹ a valóság azonban ettől eltér, mindössze egyetlen ilyen tárgyú írása jelent meg a Hagenbund prágai tárlatáról,⁶² ugyanakkor újságíróként valóban bedolgozott a hírlapnak, ám idegennyelv-ismerete révén elsősorban külpolitikai, gazdasági témakörben. Művészként verseket, karikatúrákat és rajzokat közölt a *PMH*-ban és a *Képes Hétben*, valamint karikatúrákat készített a cseh politikai lapok a *Právo lidu* és a *České slovo* számára (Nemes 2003, 39–41. p.).

A nem magyar művészet továbbra is marginalizált helyzetben volt a lap kulturális és művészeti koncepciójában. *Neubauer Pál*, a klasszikus modern képzőművészet egyik támogatója, megjelentetett egy-két írást Max Liebermannról, a német impresszionizmus egyik vezető személyiségéről, *Ruttkay György* pedig az oslói *Vigelandról*, ám a cseh, mor-

57 Kelembéri Sándor: Képzőművészeti cserekiállítás terve Csehszlovákia és Magyarország között. *Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 162. sz. (júl. 19.) 14. p.; Fényes Andor, dr.: Miért késnek a csehszlovák–magyar cserekiállítások? *Prágai Magyar Hírlap*, 11. évf. (1932) 73. sz. (márc. 30.) 8. p.

58 Nagy Barna: A százéves Manet. *Prágai Magyar Hírlap*, 11. évf. (1932) 67. sz. (márc. 20.) 4. p.

59 Neubauer Pál, dr.: Erdélyi Béla budapesti és berlini kollektív kiállítása elé. *Prágai Magyar Hírlap*, 11. évf. (1932) 72. sz. (márc. 27.) 8. p.

60 Neubauer Pál, dr.: Nemes Endre a prágai szecesszió kiállításán. *Prágai Magyar Hírlap*, 9. évf. (1930) 266. sz. (nov. 21.) 9. p.

61 Ezek a források a Prágában megjelenő *Magyar Újság* műkritikusaként jegyzik Nemes Endrét.

62 Nemes Endre: A Hagenbund prágai kiállítása. *Prágai Magyar Hírlap*, 8. évf. (1929) 203. sz. (szept. 7.) 10. p.

va-német művészetről csaknem kizárólag a rendőrségi rovatban lehetett olvasni, lopások, öngyilkosságok, kiskorúak megrontása kapcsán. A szlovák művészet viszont fokozatosan teret nyert, igaz, e merítés minimális számú alkotóra vonatkozott, csaknem ugyanazon művészek tárlatai révén, mint más szlovákiai lapoknál is, pl. Janko Alexy, Miloš Alexander Bazovský, Zolo Palugyay és Koloman Sokol. Ez részben *Weiner Imre* festőművésznek köszönhető, aki több írásával is gazdagította a rovat képzőművészeti tartalmát, igényességével és szakterminológiájával új minőséget teremtett a képzőművészeti tartalmú hírek, ismertetések és kritika terén. Az európai művészetben való jártassága révén valós párhuzamokat vont Bazovský művészete és a párizsi törekvések között.⁶³

A prágai hírlap szempontjából rendkívüli eseménynek számított *Fényes István* írása a Mánes reprezentatív francia és a Galerie Evropa *Fauvizmus, expresszionizmus, primitivizmus* kiállításáról. Végre, Brogyányi után egy következő *PMH*-ás szerző is elismerő hangon értekezett a kubizmusról, fauvizmusról és expresszionizmusról, Picassóról, Braque-ról, Valminckről, Matisse-ról, Modiglianiról, de Chiricóról stb., sőt észrevette a jelentős nemzetközi rangú tárlatokat a „nemszeretem” utódállam fővárosában.⁶⁴

Minőségi előrelépést jelentett az első periódussal egybevetve az imént említett *Fényes István* és *Brogyányi Kálmán* mellett *Nagy Barna*, *Neubauer Pál*, valamint egy-egy esetben *Szombathy Viktor* művészeti publicisztikája. Folytatódott az író képzőművészek tevékenysége is, *Tichy* és *Flache* mellé felsorakozott *Halász-Hradil Elemér*, *Harmos Károly*, *Pellerné Feszty Erzsébet*, egy-egy írás erejéig *Ruttkay György*, *Lesznai Anna*, *Nemes Endre*, de elsősorban *Weiner Imre*.

Sikertörténetként van számontartva *Dzurányi László* korszaka a hírlapnál, ám ahogy azt már fentebb jeleztük, ennek ellenére nem lehet problémamentesnek tekinteni ezt a történetet. Minden pozitívum, nyitottság és függetlenedési kísérlet ellenére a hírlap a csehszlovákiai magyar ellenzéki pártok sajtóorgánuma maradt, ami magától értetődően bel- és külpolitikai elkötelezettséget jelentett a lapkiadók érdekei mentén. A baloldali értelmiségiek, mint pl. *Balogh Edgár* szövegeinek közlései inkább kivételnek számítottak és csak ideig-óráig voltak napirenden, így nem tekinthetők a pluralizmus jeleként. Mind *Balogh*, mind *Fábry* és *Szalatnai* írásai elsősorban a kultúra, a közművelődés és a diákmozgalmak tárgykörébe voltak sorolhatók, ám e minimális nyitottság kizárt volt a bel- és külpolitikai tartalomban. Ezért érdemes tüzetesebben megnézni a hírlap és a korabeli hivatalos magyar kormányzati kultúrpolitika közötti kapcsolatot: igaz, hogy az 1920-as

63 *Weiner Imre*: *Bazovsky Milos a fiatal szlovák festészet reprezentánsa. Prágai Magyar Hírlap*, 8. évf. (1929) 286. sz. (dec. 15.) 14. p.; Uő: *Bazovsky festő kiállítása Losoncon. Prágai Magyar Hírlap*, 9. évf. (1930) 258. sz. (nov. 12.) 9. p.; Uő.: *Párisi levél. Prágai Magyar Hírlap*, 9. évf. (1930) 96. sz. (ápr. 27.) 12. p.; *W. [Weiner Imre]: Alexy, Bazovsky, Palugyay és Sokol pozsonyi kiállítása. Prágai Magyar Hírlap*, 11. évf. (1932) 134. sz. (jún. 12.) 13. p.

64 *Fényes István*: *A modern Franciaország festészete Prágában. Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 80. sz. (ápr. 8.) 8. p.

évek második felében elmaradtak a programadó magyarországi műtörténeti írások, ám azok helyébe Klebelsberg Kunó ideológiai, kultúrpolitikai esszéi, értekezései léptek.⁶⁵ A szerkesztőségi perex nyomtatékkal hangsúlyozta, hogy Magyarország „nagyszerű” és „zseniális” kultuszminiszterének neonacionalista kultúrpolitikájából a kisebbségi sorsban élő magyarság hasznos tanulságokat vonhat le.⁶⁶ Az említett neonacionalizmus és a kultúrnemzettudat programja mögé jelentős személyiségek sorakoztak fel, a legkiválóbbak közül pl. Gerevich Tibor művészettörténész, a Római Collegium Hungaricum igazgatója, aki kassai származása révén többször is nyilatkozott a lapnak.⁶⁷ A hírlap még a képzőművészeti hírekben is nagy hangsúlyt fektetett a hivatalos magyar kultúrpolitika Olaszország és Mussolini iránti elkötelezettsége kifejezésére. Több hír számolt be Mussolini vagy más olasz közjogi méltóság látogatásáról a magyar kiállításokon, ill. vásárlásáról magyar művészekről. Ami korábban csak a Mussolini iránti egyéni rajongásból eredt, az 1928 tavaszától programszerű Mussolini-kultuszra alakult mind Magyarországon, mind a hivatalos magyar kurzussal azonosuló határon túli magyar pártok sajtóorgánumaiban, így a *PMH*-ban is.⁶⁸ Ez a kultúrpolitika hivatalos művészetet is teremtett, amelynek meghatározó szerepe volt az új támogatott képzőművészet életre hívásában (római iskola), valamint az egyre sokasodó köztéri emlékművek állításában és az emléklejekhez kötődő ciklikusan ismétlődő rituálék kialakításában. A hivatalos művészet, az uralkodó személyek portréinak műfaja nagy gyorsasággal terjedt, számtalan hír szólt

65 Klebelsberg Kunó gróf: A föld megőszült. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 221. sz. (szept. 27.) 1–2. p.; Neonacionalizmus. [Klebelsberg Kunó Neonacionalizmus c. kötetének megjelenése alkalmából.] *Prágai Magyar Hírlap*, 8. évf. (1929) 12. sz. (jan. 15.) 1. p.

66 Klebelsberg Kunó gróf: Ibsen és a közszellem változása. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 72. sz. (márc. 25.) 1–2. p.; Uő: A föld megőszült. 65. sz. jegyzet.

67 Kelembéri Sándor: Van külön kassai lélek, melyet tovább kell fejleszteni – mondja Gerevich Tibor dr. *Prágai Magyar Hírlap*, 9. évf. (1930) 204. sz. (szept. 7.) 7. p.

68 A Mussolini-kultusz, az olasz fasizmus és művészete iránti szimpátia több szerző írásaiban is olvasható, így pl. Györy Dezső olaszországi tudósításaiban, amelyek 1929 első felében jelentek meg, pl. Györy Dezső: Futurizmus és fasizmus. *Prágai Magyar Hírlap*, 8. évf. (1929) 108. sz. (máj. 12.) 4. p.; Uő: A cézárok hazája. IV. A fasiszta állam. *Prágai Magyar Hírlap*, 8. évf. (1929) 124. sz. (jún. 2.) 5. p.; Uő: A cézárok hazája. V. A fasiszta állam. *Prágai Magyar Hírlap*, 8. évf. (1929) 127. sz. (jún. 6.) 4. p. E téma kutatást igényel, mert további *PMH*-szerzők is oroszlánrészt vállaltak a Mussolini-kultusz megteremtésében. Lásd még: (s. p.) [Szvatkó Pál]: Mit jelentenek Középeurópának a római miniszterlátogatások? *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 90. sz. (ápr. 18.) 5. p.; Uő: Egy ember, aki bemeri vallani. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 90. sz. (júl. 4.) 4. p.; Uő: Egy ember revíziója. *Prágai Magyar Hírlap*, 11. évf. (1932) 18. sz. (jan. 27.) 4. p.; Uő: A milánói beszéd. *Prágai Magyar Hírlap*, 15. évf. (1936) 252. sz. (nov. 4.) 1. p.; továbbá Sz. J.: Olaszországban rendet tart a fascizmus, de kenyeret is ad. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 165. sz. (júl. 22.) 10. p.; Balla Ignác: Az ismeretlen Mussolini. Hogyan él és dolgozik a Duce? *Prágai Magyar Hírlap*, 11. évf. (1932) 288. sz. (dec. 18.) 7–8. p.; P. P.: A huszadik század hősoza. Az ötvenéves Mussolini. *Prágai Magyar Hírlap*, 12. évf. (1933) 168. sz. (júl. 27.) 5–6. p. stb.

arról, melyik magyar képzőművész festette meg a Duce (Hoffmann Géza), Apponyi (László Fülöp), Horthy (Kukán Géza), Masaryk (Harmos Károly) arcképét.

A művészettörténeti kutatások számára felbecsülhetetlen forrásértékkel bírnak azok az írások, amelyek feledésbe merültek, mint pl. Brogyányi 1930-ban közölt írásai Moholy-Nagy pozsonyi előadásáról, valamint a fotóművészetről és a filmről,⁶⁹ ill. azok a közlések, amelyek olyan alkotókról szólnak, mint pl. a komáromi Rauscher György, aki ismertebb a német Neue Sachlichkeit történetében, mint a hazai művészeti kánonban.⁷⁰ De Adolf Loos morva-német építész bécsi bírósági tortúrája is ide sorolható, bár érthető módon elsősorban a rendőrségi rovat témája volt.⁷¹ Míg az első korszak meghatározó eseményeinek a Flache Gyula igazgatósága alatt működő Szlovenszkói Képzőművészek Egyesülete 1922-es prágai és 1925-ös losonci, valamint a Kazinczy Társaság 1924-es kiállításai bizonyultak a hírlap számára, addig e második periódusban több egyéni (Reichental, Gwerk, Prohászka, Erdélyi stb.) és egy hagyatéki kiállítás (Bauer Szilárd), valamint a Szlovenszkói Úttörő Képzőművészek (SZUM) 1931-ben megrendezett első tárlata váltak megkerülhetetlen eseménnyé. Ez utóbbi, a Kunstverein keretében létrejött új csoportosulás, Pozsony legjobb kiállítótermében, a Művészházban (Umelecká beseda Slovenska, UBS) mutatkozott be; a SZUM minőségű szempontoktól vezérelve kívánta megújítani a hagyományos realizmusba rekedt egylet tevékenységét. Az új realizmus irányzatait képviselték ezek a művészek, akik a kornak megfelelő nyelvet kívántak használni. E csoportos tárlat 1931 őszén nyílt meg, egy a korábbiakkal összehasonlíthatatlanul kedvezőbb helyzetben, mert ekkor már létezett a *Forum* művészeti folyóirat, így a szakmai reflexiók érthetően oda irányultak és a *PMH* napilap szintjén tudósított. Ám

69 Moholy-Nagy László 1930 októberében megvalósult pozsonyi előadását csak két szerző jegyzi (Hushegyi 2001, 95. p.; Albertini 2003, 99. p.), a cseh és szlovák Moholy-Nagy-kutatások eddig nem reflektálták.

70 (erdőházy) [Erdőházy Hugó]: Rauscher György halálára. *Prágai Magyar Hírlap*, 9. évf. (1930) 229. sz. (okt. 7.) 8. p.; Eltemették Rauscher György festőművészt. *Prágai Magyar Hírlap*, 9. évf. (1930) 230. sz. (okt. 8.) 9. p.; Környei Elek: A halott Rauscher György művészetéről. *Prágai Magyar Hírlap*, 9. évf. (1930) 231. sz. (okt. 9.) 9. p.

71 Liliomtiprás vádjá alatt letartóztattak egy bécsi műépítész. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 204. sz. (szept. 7.) 7. p.; Kauciót gyűjtöttek össze a letartóztatott bécsi műépítész kiszabadítására. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 205. sz. (szept. 8.) 6. p.; Szabadlábra helyezték a fajtalan üzelmekkel vádolt műépítész. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 206. sz. (szept. 9.) 11. p.; Márai Sándor: Kétfelől angyal. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 236. sz. (okt. 16.) 6. p.; Az új művészet lánglelkű makulátlan erkölcsi profétája, vagy gyermekrontó vadállat Loos Adolf bécsi műépítész? *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 275. sz. (dec. 1.) 7-8. p.; Védi, mentegeti vádlóit a gyermekrontással vádolt bécsi műépítész. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 276. sz. (dec. 2.) 13. p.; Feltételelesen négyhavi elzárásra ítélték Loos Adolf bécsi műépítész. „Modelljeit erkölcsstelen beállításban rajzolta.” *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 277. sz. (dec. 4.) 9. p.

Az új Kazinczy-könyvek szerzői

Brogyányi Kálmán, akinek »Festőművészet Szlovénországnak« című munkája és illusztrációkkal Szlovénországi művészeti életét tárgyalja.

Vécsey Zoltán dr., az ismert publicista »A síró város« címen az államalakuldsról írt érdekljesítő regényes riportot.

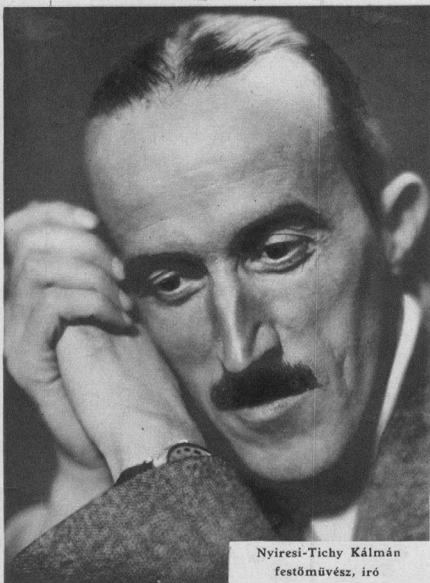
Jarnó József, a »Magyar Miniatűrök« ismert írója.

Bálint Aladár dr., a »MUDr. Darvas« címu, érdekes szlovénországi tárgyú regény írója, kassai ideggyógyorvos.

Művészi fényképek - művészekről

Foto: Kulcsár Magyar Gyula, Zsolna

Nyíresi-Tichy Kálmán
festőművész, író

Gwerk Ödön festőművész

TAVASZI ÉS NYÁRI DIVAT 1933

ennek ellenére a közölt írások messze meghaladták a korábbi magyar csoportos tárlatok szintjét, ezzel is jelezve ezen alkalom rendkívüliségét.⁷²

A második korszakra csak részben érvényes a korábbira vonatkozó negatív megjegyzésünk, ennek oka Fényes István említett írása és Brogyányi Moholy-Nagy László kapcsán közölt publicisztikája. Mindkét esetben európai rangú eseményekről volt szó a hírlapban. Ugyanakkor egyértelmű, hogy egyedi esetekről és egyéni függő aktivitásokról volt szó, mert egyébként a napilap tudósított volna olyan országos jelentőségű eseményről, mint a brünni *Kortárs kultúra kiállítása* (Výstava soudobé kultury, 1928) Csehszlovákia megalakulásának tizedik évfordulója alkalmából.⁷³ Moholy-Nagy kapcsán pedig nem kerülte volna el a figyelmét több írásának és művének közlése a prágai (*Typografie, ReD*) és brünni (*Pásmo, Fronta, Index*) folyóiratokban, sem Karel Teige terjedelmes elemző kritikája az egykori Bauhaus-tanár *Az anyagtól az építészetig* című elméleti kötetéről.⁷⁴

Korabeli periodikumok, mellékletek:

Prágai Magyar Hírlap (PMH)	1922. jún. 1. – 1938. nov. 5.
Képes Hét. Szépirodalmi hetilap	1928. okt. 7. - 1930. febr. 16.
Képes Hét. A Prágai Magyar Hírlap vasárnapi melléklete	1930. márc. 1. – 1935. jan. 6.
A Prágai Magyar Hírlap vasárnapi melléklete	1935. jan. 13. – 1938. szept. 25.
A Prágai Magyar Hírlap csütörtöki melléklete	1935. jan. 10. – 1936. júl. 3.
Nagyasszony. A Prágai Magyar Hírlap kéthetenként megjelenő melléklete	1925. dec. 5. – dec. 19.
Nagyasszony. A PMH havi melléklete	1926. jan. 23. – 1927. júl.
Nagyasszony. A szlovenszkói és ruszinszkói magyar nők társadalmi és szépirodalmi havi folyóirata	1927. júl. – 1929. okt.
Nagyasszony. Társadalmi, szépirodalmi és háztartási lap / Magyar háziasszonyok lapja /	1929. nov. – 1938. szept.
Új Szellem	1937. febr. 15. – 1938. nov. 1.

72 – yi: Megmozdult a kisebbségi piktúra. *Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 232. sz. (okt. 11.) 4. p. [Nem kizárt Brogyányi Kálmán szerzősége, mivel a cikk tartalma kitér a zsűrizésre, és ő volt annak egyik tagja.]; Dzurányi László: Piktórok. *Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 234. sz. (okt. 14.) 1. p.; –á–á–á–: A S.U.M. első reprezentatív kiállítása Pozsonyban. A kisebbségi képzőművészet nagy seregszemléje. *Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 238. sz. (okt. 18.) 15. p. [elkobzott kiadás]; Másodközlés: *Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 239. sz. (okt. 20.) 9. p.; p. s.: A S.U.M. első reprezentatív kiállítása II. *Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 244. sz. (okt. 25.) 14. p.; A SUM nagysikerű pozsonyi kiállításáról. *Képes Hét – A Prágai Magyar Hírlap* vasárnapi melléklete, *Prágai Magyar Hírlap*, 10. évf. (1931) 244. sz. (okt. 25.).

73 Pravdová–Hubatová–Vacková 2018, 156-171. p.; Az utódállam megalakulásának évfordulója kapcsán érthető volt a szerkesztőség távolságtartása és kritikája, ezt vezércikkben is kifejezte: (-): Jubiláris ajándékok. *Prágai Magyar Hírlap*, 7. évf. (1928) 246. sz. (okt. 27.) 1. p.

74 Teige: L. Moholy-Nagy: Von Material zur Architektur. Bauhausbücher 14. *Stavba*, 8. évf., (1929/1930) 12. sz. (jún.) 192–194. p.

Irodalom

- Ahn, Thomas von 2009. „Új Szellem Szlovénzskón”. Betekintések Szvatkó Pál csehszlovákiai magyar „Kulturpolitikai Szemlé”-jébe. *Pro Minoritate*, 19. évf. 4. sz. 55–80. p.
- Albertini Béla 2003. *A fotószakíró Brogyányi Kálmán*. Pozsony, AB-ART Könyvkiadó.
- Angyal Béla 2002. *Érdekvédelem és önszerveződés. Fejezetek a csehszlovákiai magyar pártpolitika történetéből 1918–1938*. Dunaszerdahely–Galánta, Fórum Intézet–Lilium Aurum.
- Bodnár Mónika 2017. Üvegnegatívok Bódvavendégiből 2. Péchy Gáspárné Bartóky Mária élete és munkássága. In *A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve LVI.*, Miskolc, Hermann Ottó Múzeum, 187–199. p.
- Christians, Clifford G.–Glasser, Theodore L.–McQuail, Denis–Nordenstreng, Kaarle–White, Robert A. 2021. *A média normatív elméletei. Újságírás a demokratikus társadalmakban*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary.
- Csanda Gábor 2020. A csehszlovákiai magyar nyomtatott sajtó 100 éve. *Új Szó – Szalon*, 73. évf. (febr. 1.) 26. sz. 15–16. p. [Szalon 14. évf. 5. sz.], lásd még: <https://ujso.com/panorama/a-csehszlovakiai-magyar-nyomtatott-sajto-100-eve> (utolsó megnyitás: 2026. febr. 16.)
- Duka-Zólyomi Norbert 1938. A kisebbségi sajtó őszinte története. *Új Szellem*, 2. évf. (1938), 13–14. sz. (júl. 1–15.) 20–22. p.
- Filep Tamás Gusztáv–G. Kovács László 1994. Egy európai polgár emlékezete. Arcképvázlat Szvatkó Pálról. In Szvatkó Pál: *A változás élménye. Válogatott írások*. Válogatta, szerkesztette, a szöveget gondozta, jegyzetekkel ellátta, valamint a bevezetőt írta Filep Tamás Gusztáv és G. Kovács László. Pozsony, Kalligram Könyvkiadó, 7–26. p.
- Filep Tamás Gusztáv 1998. Szempontok a (cseh)szlovákiai magyar sajtó első két korszakának történetéhez. In Tóth László (szerk.)–Filep Tamás Gusztáv (társzerk.): *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998. II. Oktatásügy, közművelődés, sajtó*. Budapest, Ister, 330–377. p.
- Filep Tamás Gusztáv 2003. *A hagyomány felemelt töre. Válogatott és új esszék, tanulmányok az 1918–1945 közötti (cseh)szlovákiai magyar kultúráról*. Budapest, Ister.
- Fónod Zoltán 1993. *Üzenet. A csehszlovákiai magyar irodalom 1918–1945*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Habán, Ivo (ed.) 2019. *Nové realismy. Moderní realistické přístupy na československé výtvarné scéně 1918-1945*. Liberec, Národní památkový ústav.
- Horová, Anděla (ed.) 1995. *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. N – Z. (Díl 2.)* Praha, Academia.
- Hushegyi Gábor 2001. Brogyányi Kálmán szakírói, művészetkritikusi tevékenysége az első Csehszlovák Köztársaságban és a Szlovák Köztársaságban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 3. évf. 2. sz. 91–101. p.
- Kipsová, Mária–Jakešová, Elena a kol. 1968. *Bibliografia slovenských a inorečových novín a časopisov z rokov 1919 – 1938*. Martin, Matica slovenská.
- Kocur László 2002a. A Hírlap meg én. *Prágai Tükör*, 10. évf. 2. sz. 71–76. p.
- Kocur László 2002b. 80 éves (lenne) a Prágai Magyar Hírlap. *Új Szó – Gondolat*, 55. évf. (máj. 31.), 125. sz. 9. p. [Gondolat 2. évf. 11. sz.], lásd még: <https://ujso.com/kozelet/80-eves-lenne-a-pragai-magyar-hirlap> (utolsó megnyitás: 2026. febr. 16.)
- Lakatos Krisztina 2022. Kereken 100: olvassuk együtt a Prágai Magyar Hírlapot! *Új Szó – Szalon*, 75. évf. (jún. 16.) 139. sz. 23. p., másodközlés (jún. 18.) 141. sz. 11. p. [Szalon 16.

- évf. 24. sz.], lásd még: <https://ujsoz.com/szalon/kereken-100-olvassuk-egyutt-a-pragai-magyar-hirlapot> (utolsó megnyitás: 2026. febr. 16.)
- Mašín, Jiří 1987. Endre Nemes. *Výtvarné symboly lidského času*. Praha, Odeon.
- Mészáros Tibor 2003. *Márai Sándor bibliográfiája*. Budapest, Helikon Kiadó–Petőfi Irodalmi Múzeum.
- Mészáros Tibor 2016. *Márai és a művészetek*. Budapest, Magyar Művészeti Akadémia <https://www.mma-mmki.hu/userfiles/Dokumentumok/Marai-tanulmany.pdf> (utolsó megnyitás: 2025. dec. 29.)
- Mojžišová, Iva–Poláčková, Dagmar 2004. *Slovenská divadelná scénografia 1920 – 2000 / Slovak Stage Design 1920 – 2000*. Bratislava, SNG–Divadelný ústav.
- Nemes, Endre 2003. *Pod příkrovem času*. Praha, Akropolis.
- Németh István 1976. „A népeket sokkal inkább fúzi egy szerves egésszé a közös szellem. *Irodalmi Szemle*, 19. évf., 2. sz. 162–166. p.
- Németh Lajos 1982. Endre Nemes. Budapest–Pécs, MNG–Pécs Galéria.
- Pachmanová, Martina 2021. *Civilizovaná žena. Ideál i paradox prvorepublikové vizuální kultury*. Praha, UMPRUM.
- Papp Z. Attila 2005. *Keretizmus*. Csíkszereda, Soros Oktatási Központ.
- Papp Z. Attila 2009. A kisebbségi sajtó értelmezési keretei. *Pro Minoritate* 19. évf. 4. sz. 4–20. p. <https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMino09-4-01-Papp.pdf> (utolsó megnyitás: 2026. febr. 16.)
- Pejša, Robert 2017. *Vztahy Československa a Maďarska v letech 1918 – 1939*. Praha, Univerzita Karlova.
- Pomajzlová, Alena (ed.) 2019. *Devětsil 1921 – 1930*. Praha, Galerie hlavního města Prahy.
- Pravdová, Anna–Hubatová–Vacková, Lada 2018. *První republika 1918 – 1938*. Praha, Národní galerie Praha.
- Sabol, Eugen 1956. *Katalógy košických výstav do roku 1955. Bibliografický súpis*. Košice, Štátna vedecká knižnica v Košiciach.
- Szeghy–Gayer Veronika 2016. *Felvidékből Szlovenszkó. Magyar értelmiségi útkeresések Eperjesen és Kassán a két világháború között*. Pozsony, Kalligram.
- Šidlíková, Zuzana 2011. *Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918-1939)*. Bratislava, Slovart–VŠVU.
- Šidlíková, Zuzana 2013. *Medzivojnové Československo (1918 – 1939)*. In M. Zuberová, Magdaléna–Hasalová, Eva–Šidlíková, Zuzana–Vančo, Martin: *Móda na Slovensku. Stručné dejiny odievania*. Bratislava, Slovart, 114–131. p.
- Šmejkal, František 1998. *Výtvarná avantgarda dvacátých let / Devětsil*. In Lahoda, Vojtěch et al.: *Dějiny českého výtvarného umění. zv. IV/2 1890-1938*. Praha, Academia, 147–203. p.
- Simon Attila 2013. *Az elfeledett aktivisták. Kormányparti magyar politika az első Csehszlovák Köztársaságban*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Simon Attila–Tóth László 2016. *Kis lépések nagy politikusa. Szent-Ivány József, a politikus és művelődésszervező*. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Šmejkal, František 1998. *Surrealizmus 1932-1938*. In Lahoda, Vojtěch et al.: *Dějiny českého výtvarného umění. zv. IV/2 1890-1938*. Praha, Academia, 237–299. p.
- Sturm László 2012. *Szemponok Szvatkó Pál munkásságának értelmezéséhez. Kortárs*, 56. évf. 5. sz. 66–75. p.
- Szvatkó Pál 1938a. *A sajtó*. In Borsody István (szerk.): *Magyarok Csehszlovákiában 1918 – 1938*. Budapest, Az Ország Útja, 138–148. p. (Reprint kiadás: Somorja, Méry Ratio, 2002.)
- Szvatkó Pál 1938b. *Szabad sajtó és irányított sajtó. Új Szellem*, 2. évf. (1938), 13–14. sz. (júl. 1–15.) 3–5. p.

Turczel Lajos 1967. *Két kor mezsgyéjén. A magyar irodalom fejlődési feltételei és problémái Csehszlovákiában 1918 és 1938 között.* Bratislava, Tartan Magyar Üzem.

Uchalová, Eva 1996. *Česká móda 1918-1939. Elegance první republiky.* Praha, Olympia–UPRUM.

1. melléklet

Prágai Magyar Hírlap

A szlovákiai időszaki sajtó bibliográfiájának javított és kiegészített változata (vö.: Kipsosvá–Jakešová a kol. 1966, 737–738. p.):

1922. jún. 1. (1. évf., 1. szám): Politikai napilap;

1922. okt. 1. (1. évf., 100. szám): A Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok politikai napilapja;

1926. jan. 1. (5. évf., 1. szám): Független politikai napilap;

1926. ápr. 11. (5. évf., 83. szám) – 1933. szept. 16. (5. évf., 211. szám): A szlovenszkói és ruszinszkói ellenzéki pártok politikai napilapja;

1933. dec. 17. (12. évf., 212. szám): A szlovenszkói és ruszinszkói magyarság politikai napilapja;

1938. máj. 10. (17. évf., 107. szám): A szlovákiai és kárpátaljai magyarság politikai napilapja.

Főszerkesztő:

1922. jún. 1. (1. évf., 1. szám): Béla Henrik;

1922. okt. 1. (1. évf., 100. szám): Petrogalli Oszkár;

1924. júl. 27. (3. évf., 169. szám): Petrogalli Oszkár (politikai főszerkesztő);

1924. okt. 7. (3. évf., 228. szám): Petrogalli Oszkár [Elhalálozás: 1925. febr. 4-én, a fejlécben gyászkeretben feltüntetve szerepelt a neve 1925. febr. 22-ig.];

1925. jún. 26. (4. évf., 142. szám): Dzurányi László (adminisztratív főszerkesztő);

1926. jan. 1. (5. évf. 1. szám): Dzurányi László (felelős főszerkesztő);

1926. júl. 9. (5. évf., 152. szám): Dzurányi László (főszerkesztő);

1932. jún. 19. (11. évf., 140. szám): A főszerkesztő feladatkörét a felelős szerkesztő Forgách Géza vette át.

Felelős szerkesztő:

1922. jún. 1. (1. évf., 1. szám): Flachbart Ernő;

1924. júl. 27. (3. évf., 169. szám): Gál István a felelős szerkesztő távollétében a szerkesztésért felel – adminisztratív főszerkesztő;

1924. okt. 7. (3. évf., 228. szám) – 1926. márc. 25-ig (5. évf., 70. szám): Gál István, felelős szerkesztő [1925. febr. 4. – jún. 25.: a főszerkesztő Petrogalli halálát követően egyedül vezeti a lapot.];

1926. júl. 9. (5. évf., 152. szám): Forgách Géza;

1932. jún. 19. (11. évf., 140. szám) – Forgách Géza felelős átveszi a főszerkesztői teendőket is.

Kiadó:

1922. jún. 1. (1. évf., 1. szám): Flachbart Ernő;

1926. ápr. 15. (5. évf., 86. szám): Szilassy Béla;
1932. febr. 25. (11. évf., 46. szám): Tarján Ödön;
1932. dec. 3. (11. évf., 276. szám): A Prágai Magyar Hírlap Szövetkezet megbízásából Tarján Ödön;
1934. febr. 16. (13. évf., 39. szám): Dr. Szilassy Béla;
1934. márc. 3. (13. évf., 52. szám): A Prágai Magyar Hírlap Lapkiadóvállalat Szövetkezet korl. fel., Praha.

Nyomda:

1922. jún. 1. (1. évf., 1. szám): Deutsche Zeitungs-Aktien-Gesellschaft nyomda, Prága a nyomásért felelős O. Holik;
1926. jan. 5. (5. évf., 3. szám): Heinrich Mercy Fia / Heinrich Mercy H. Fia / Heinrich H. Fia nyomdája, Prága, a nyomásért felelős J. Charvát / Em. Krátky (1932. aug. 26., 11. évf., 194. szám).
Megjelent: 1922. jún. 1. – 1938. nov. 5.

2. melléklet

Képes Hét

A szlovákiai időszaki sajtó bibliográfiájának javított és kiegészített változata (vö.: Kipsová–Jakešová a kol. 1966, 663–664. p.):

Szépirodalmi hetilap;

Főszerkesztő:

1930. jan. 5. (3. évf. 1. szám): Győry Dezső;

Felelős szerkesztő:

Szvatkó Pál;

Főmunkatárs:

1929. jan. 20.: (2. évf., 3. szám): Márai Sándor;

Kiadó:

Tarján Ödön.

Megjelent: 1928. okt. 7. – 1930. febr. 16.

Képes Hét. A Prágai Magyar Hírlap vasárnapi melléklete

A szlovákiai időszaki sajtó bibliográfiájának javított és kiegészített változata (vö.: Kipsová–Jakešová a kol. 1966, 664. p.):

1930. márc. 1.: Képes Hét. A Prágai Magyar Hírlap vasárnapi melléklete;

1935. jan. 13.: A Prágai Magyar Hírlap vasárnapi melléklete.

Megjelent: 1930. márc. 1. – 1938. szept. 25.

[1935. jan. 10. – 1936. júl. 3.: A Prágai Magyar Hírlap csütörtöki melléklete – ebben az időszakban heti két alkalommal (csütörtökön és vasárnap) jelent meg képes melléklet].

3. melléklet

Nagyasszony

A szlovákiai időszaki sajtó bibliográfiájának javított és kiegészített változata (vö.: Kipsová–Jakešová a kol. 1966, 712. p.):

1925. dec. 5. (4. évf., 276. szám): A P.M.H. kéthetenként megjelenő melléklete;

1926. jan. 23. (5. évf., 18. szám): A Prágai Magyar Hírlap havi melléklete;

1927. júl. (2. évf., 7. szám): A szlovenszkói és ruszinszkói magyar nők társadalmi és szépirodalmi havi folyóirata;

1929. nov. (4. évf., 11. szám): Társadalmi, szépirodalmi és háztartási lap; [1938: A magyar háziasszonyok lapja].

Főszerkesztő:

1927. júl. (2. évf., 7. szám): Darvas János;

Szerkesztő:

Péchy Gáspárné Bartóky Mária;

Kiadó:

1927. júl. (2. évf., 7. szám): Szilassy Béla.

Megjelent: 1925. dec. 5. – 1938. szept.

GÁBOR HUSHEGYI

THE FINE ARTS CONTENT OF THE PRÁGAI MAGYAR HÍRLAP (1922–1938)

The Prágai Magyar Hírlap (PMH), one of the most widely read and highest-quality dailies during the First Czechoslovak Republic, was published in Prague as the organ of the era's Hungarian opposition parties. Spanning seventeen volumes, it produced 4,695 issues totalling nearly 55,000 pages. From its inception, its cultural and arts columns conveyed valuable information through articles, reviews, feature stories, interviews, and news regarding contemporary fine arts events. The daily's ideological orientation was characterized by national-conservative values and a purposeful, consistent critique of the Czechoslovak government's anti-minority policies. At the same time, significant differences emerged regarding the editorial board's independence from party politics during specific periods of the paper's history (1922–1925, 1925–1932, and 1932–1938). From an ideological perspective, the directives of contemporary Hungarian cultural policy proved to be defining; however, particularly during the second period, Modernism and New Realism also gained exposure. The fine arts content of this daily serves as a primary source and a document of its time, offering insight into the Hungarian artistic life in Czechoslovakia, the relationship to Czech and Slovak art, the art of dictatorships and autocratic regimes, and the overall standard of contemporary art criticism.

ASSZONYOK LAPJA

A sokoldalú szőrmedivat

*** Vasárnapi divatlevél ***

Szörme... Valódi szörme... Ennek a szónak a női fülükben csaknem olyan varázslatos erege van, mint mondjuk az ékszernek. Egyforma mértékben vágyakoznak utánuk. A kis hivatalnokleánytól kezdve a vezérigazgatónkig, minden rangú és módú nő a puha, sejtmes, valódi szőrmeről ábrándozik. A mindemből ezisztizált cárnő Amerikában már régen megállapították a filmesek, hogy nem a hőnő karcsúsága, a bős ellenállhatatlan férfiasága és a körök tomboló érzelmek nagysága váltja ki a nőférfiörömet, hanem az elragadtatás legészintebb sóhaját. Hamen — a prém! A hőnő ezisztrokkja, nerc vagy boboy galérija az, ami igazán hat és bívtól...

A hőnőgő légy prém egyik örökösét gyönyögő pemcesek a mai, de a tegnapi és a tegnapielőző nőnek is. Mert még a puritán nagymamáink is szerették és azok a kiváltékosak, akiknek jutott bőle — büszkén viselték. A piaci stuartgaléris pelerin akkor is a dának ábrándjainak netovábbja volt. Még a költők is megénekelték, mond-

szert az utóbbi tartós népszerűsége főleg arra vezethető vissza, hogy amíg a ezisztrokkát prémformákban is vidáman élnek és remek példányokká fejlődnek, addig a többi rókafejték vagy néhezen vagy egyáltalában nem tenyészthetők. A hihetetlen "szörmeszerűségeit" pedig a kanadai, alaszakai és szibériai prémvadászok — egyáltalán nem képesek fedezni! A túrókák a nemtenyészthető fajtájához tartoznak. Ezért is tűntek ki az egyetlen ezévonon át tartó tűndökös után. Túlcsúszan bőszedőn kellett bántani velük. Ez pedig nem tartozik a divattejedelmek kedvenc szórakozási köze.

Az ezisztrokkat viszont bőkezűen és a legváltozatosabb módon dolgozták fel. A fülükkel félkörigöves láncol összekapcsolta kettős rókaikat, csak mint "jegyzeszerűbbeket" említik fel. Annnyival több ötlet van a többi, ezisztrokkából előállított prémformákban. Patonai példánnyal rövidnyújas bolero formájában felfelozott ezisztrokkát láttunk. Lanvin az igényesebb ezisztrokká kepek híve: nála tulsúlyban ezeket láttuk. Természetesen az ilyen méregpárga rókaesedők valóban csak ezisztroknak valók. Ezt az igazságot valószínűleg a kreátorok is átértékelték, mert — szerényebb és könnyebben megvalósítható lehetőségeket is gondoskodtak. Láttunk olyan kabátokat melvencen öppen csak a — zselük készült ezisztrokból! Koztűróket, melyek "prémtelek" voltak és csak a muffjuk volt ebből a szőrmeből.

A RUFÁK PRÉMDISZE

Röven láttunk annyi prémmel díszített — ruhát a kollekciókban, mint az időn De sietve jelerük hogy a "prém" alatt itt természetesen keskeny ezégyeztet. Öveket, zsebeket vagy kis gallérkákat kell érteni. Ami a felfelozott prémfátákat illeti, máshon nem minden divatos, drága és kevésbé drága szörme szerepel. Így az ezisztroka és annak kevésbé drága rokona a — sárgaróka. Vlonnet például egy barna posztó ruháára két — előlő — háromegyetes sárgaróka zsebet adott. A ruhát rövid koztűrmakabát egészítette ki. Így a prémzsebek, nemcsak a ruhát díszítették eredeti módon, — de ha kabátal viselte a próbakiszazsony — az együttesről hiányzó prémezést is pótolta.

A tarka ozolot is jelentős szerephez jutott a — ruhadíszítés terén! Ozolotból készült gallérok, díszes a sportruháknak gyakran előforduló díszel. Paquin úvegöld előlőtti kabátjának minden díszes az ozolotból készült, diujninyi ezéles öve volt. A puha nuriálból, biberetből keskeny ruhaszegélyeket készítettek. Láttunk egy borvörös ezisztrokkát, amelyet — boleroformában — keskeny nyitott csök díszített. Hasonló szerephez jutott a puha, nyitott bárny és a szilszkin.

Úgyes volt Chanelnek egyik illás bárnyon Jerseyből készült dűntány ruhája, melyet — gallér-

rékrésszel vagy behúzóssokkal pótolják.

Sokféle ötlettel és újonsággal találkoztunk az övek terén is. Lelőnlag láttuk a legesebb prémozselet. Széles csattal zárt avyit bárny és ozolotimitációból dolgozott övöl oly mutatósak, hogy minden egyéb díszit feleslegessé tesznek. Am az övl röfözésig szines színnel összefűző dígiprémm öveit — már egész barátr behatásnak...

Díszítés terén az övek után közvetlenül a zsebek következnek. Az időn felültenek a szörmezsebek: nagykabátok, kiskabátok, ruha egyaránt. His nincs teljesen szörmeből, akkor szörmével kombinált. Lanvin négyzetletes és kényelmes ezómezsebeket adott egyes kabát és ruha modelljeire. Schiaparelli a hurtot, zsebelőformájú prémzsebek híve és vállánálra csúnya dízet. Általában egyik dívatház sem fel a nagy zsebekből, Martial et Armand például háromszögletű, előlő nagy fókáprém zsebeket adott egy — különösen szörme nélkül — kékeszürke szved előlőti köpenyre. Jellegzetes azonban, hogy a szörmezsebes koztűrmokra, kabátokra — a hatalmas szörmezsebek kizengelyezőségüket — egyéb prémezést nem igen ajánl!

Majd, ha beköszönt a hideg — a prémes kucsmák, prémdíszes kalapoknak és barettnek is jelentős szerep jut. Erre azonban még ráérünk. Anál is inkább, mert addig is van "miben" szüvaltül...

*

Dívatköpélnek közel az egyiken prémmel díszített — ruhákát mutatunk be. A baloldali ruha díszítés bolero-fazonnal készült. Ez annyiban különbözik a nyáron viselt előlőttől, hogy a bolero csak — elől van meg! Ittül egészen egybeszótottan készült. Elhíztett végy szögletes, mutatós — bevágott zsebekkel kombinált szoknya és keskeny prémség ezégyeződés díszítik Spriocell szürke szövet — barna prémmel, vagy úvegöld úvevel barna szörme esikkal; ebben a két beszögélyezésben a legmutatósabb. A második modell rozsdabarna színű, bő ujjak és ozolot nyakdísz, valamint manasztették és öv díszítik.

A másik dívatképen két bővonalú koztűrmó modellt mutatunk be. Mindeket praktikus és — ami a prémezést megoldásukat illeti — dívatos és mégis jutányos! A baloldali ábrán látható szürkefekő koztűrmó csinos, egyszerű ruhából és rövid, bő kabátból áll. A kabátot — ezélesében keskeny híber csök díszítik. A másik modell szina és erősen boljhos felülletű zöld szövetből készült. Az előlőttől berakott ruha gömbökkel és vállánálra eszikölök. A térlégerő, rakott hátú kabátját a kinyitó körül nutria szegélyezi.

RADVANYI MAGDA.

Szépsegápolás otthon

A SZARAZ ARCBŐR KORAI RANCKÉPZŐDÉSÉNEK OKAI

Copyright by: Alexandra D. Jürss, Pozsony.

POZSONY. — Ha valaki azt kérdezné tőlem, hogy mit tartok nagyobb bajnak a zsíros vagy a száraz arcbőr, akkor sokévi tapasztalatom alapján azt mondanám, hogy a száraz arcbőr a könnyebben kezelhető arcbőr típusnak tartom.

Ha csupán arról volna szó, hogy a zsíros arcbőr céltudatos kezeléssel állandóan zsaliraltunk, akkor egyszerű és könnyű esetünk állnánk szemben. — Először elképzeltem, azonban már kifejtettem, hogy a zsíros arcbőr zsírossága a kisebb bajt jelenti, csupán ennek az állapotnak a kísérőjelvényei — a más szerekek, melyek a bőrszása-

Ván: mily elragadó is az ellentét a rózsás arcoc-